

FILOLOJİ
ALANINDA
ULUSLARARASI
AKADEMİK
ÇALIŞMALAR

Haziran 2024

EDİTÖR

DOÇ. DR. GÜLNAZ KURT

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Haziran 2024

ISBN • 978-625-6319-42-4

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA

Telefon / Phone: 05437675765

web: www.serüvenyayınevi.com

e-mail: serüvenyayınevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 47083

FİLOLOJİ ALANINDA ULUSLARARASI AKADEMİK ÇALIŞMALAR

Haziran 2024

Editör

DOÇ. DR. GÜLNAZ KURT

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

SABAHATTİN ALİ'NİN BİLİNMEYEN ŞİİRİ

Ali YÖRÜR..... 1

Bölüm 2

SIFIR NOKTASINDAKİ KADIN ADLI ÇEVİRİ ESER ÜZERİNE BİR
ANALİZ

Seda SALIN, Orhun Burak SÖZEN, İlker EROĞLU..... 9

Bölüm 3

DİL, KÜLTÜR VE İŞBİRLİĞİ ELÇİLERİ OLARAK ULUSLARARASI
ÖĞRENCİLER

Rıfat GÜNDAY..... 21

Bölüm 4

AFYONKARAHİSAR İLİ BOLVADİN İLÇESİNDE DOĞUM VE ÇOCUK
İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Solmaz ERTÜRK, Serdar ŞİMŞEK..... 43

Bölüm 1

SABAHATTİN ALİ'NİN BİLİNMEYEN ŞİİRİ

Ali YÖRÜR¹

¹ Öğretim Görevlisi, Kastamonu Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü,
aliyorur@kastamonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1434-2995.

Giriş

Sabahattin Ali¹, 25 Şubat 1907’de babasının görev yaptığı Bulgaristan’ın Gümülcine sancağına bağlı Eğridere (şimdiki adı Ardino) ilçesinde doğdu. Babası piyade yüzbaşısı Cihangirli Ali Selahattin Bey, annesi Hüsnüye Hanım’dır. Üsküdar’da başladığı öğrenimine Çanakkale ve Edremit’te devam etti. İlköğrenimden sonra İstanbul’daki büyük dayısı Sait Bey’in yanına gitti. Orada bir yıl kalıp 1922-1923 ders yılı başında Balıkesir Muallim Mektebi’ne kaydoldu, ardından İstanbul Muallim Mektebi’ne geçti. Okulu bitirdiği yıl babası vefat edince (1927) Ankara’daki dayısı Rifat Ali’nin (Ertüzün) yanına gitti ve Yozgat’ta Merkez Cumhuriyet İlkokulu’na öğretmen olarak atandı. Yabancı dil öğretmeni açığının giderilmesi için 1928’de yurt dışına gönderilen on beş kişi arasında Almanya’ya gitti. Berlin’de bir okula yatılı olarak girdi. İki yıl sonra da yurda dönüş yaptı. Bursa Orhaneli’nde ilkokul öğretmenliği, Aydın Ortaokulu’nda Almanca öğretmenliği görevinde bulundu. Bu sırada komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle Mayıs-Eylül 1931’de Aydın Hapishanesi’nde yattı. Önce geçici, ardından sürekli olarak kendisine Maarif Vekâleti’nde bir görev verildi (30 Eylül 1934). 16 Mayıs 1935’te İstanbul’da Aliye Hanım’la evlendi, 25 Haziran’da neşriyat dairesi kalem başlığına getirildi. Babasının adını (Ali) nüfusta “Alı” şeklinde soyadı olarak kabul ettirdi. 1 Mayıs 1937’de İstanbul’da başladığı askerliğini o sırada Maarif Vekili olan Saffet Arıkan’ın yardımıyla yedek subay olarak Eskişehir’de bitirdi (1 Mayıs 1938). Tekrar Ankara’ya dönerek Müsiki Muallim Mektebi’nde Türkçe öğretmenliği (1938), Devlet Konservatuvarı’nda Almanya’dan gelen rejisör Karl Ebert’in asistanlığını yaptı. Aralarında Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Niyazi Berkes, Niyazi Ağırnaslı gibi dostlarının da yer aldığı bir arkadaş çevresinde edebî yönden verimli bir dönem geçirdi. II. Dünya Savaşı’nın başlaması üzerine 1939 yılı Kasım sonlarında seferberlik çağrısıyla gittiği Sarıkamış’taki dört aylık ikinci askerlik döneminde Kürk Mantolu Madonna adlı eserini yazdı. Çeviriler de yaptığı 1941-1943 yıllarında öğretmenlik yanında Tercüme Bürosu ve Türk Dil Kurumu’nda çalıştı.

Sanatkâr ruhlu, hassas mizaca sahip bir yazar olarak siyasî görüşleri sebebiyle tartışmaların odağında yer aldı. 1944’te kendisini vatan hainliğiyle suçlayan Nihal Atsız aleyhinde dava açtı, duruşmalar sırasında olaylar çıktı. 1946’da Aziz Nesin’le Marko Paşa’yı çıkardı. Daha sonra kamyonla nakliyecilik gibi geçici işlerde çalıştı. Bulgaristan’a geçmek ve oradan Avrupa’ya gitmek amacıyla Edirne’ye doğru yola çıktı ve sınırı geçerken kendisine rehberlik etmesi için anlaştığı Ali Ertekin adlı bir kişi tarafından öldürüldü (2 Nisan 1948). Cesedi, birkaç ay sonra Kırklareli’nin Üsküp nahiyesine bağlı Sazara (Çukurpınar) köyü yakınlarında bulundu.

1 Sabahattin Ali’nin hayatı ve eserleri hakkında yararlanılan kaynaklar şunlardır: Korkmaz, 2016; Korkmaz (a), 2019; Korkmaz (b), 2019; Bezirci, 1987; Kudret, 1966; Ali, Filiz-Özkırmı, Atilla, 1979.

Türk edebiyatında pek çok türde eser vermiş olmasına rağmen hikâyeci yönüyle tanınan Sabahattin Ali, memleketçi edebiyatın kurucuları arasında yer almış, eski Türk edebiyatı ve halk edebiyatından yararlanma konusunda da oldukça açık görüşlü davranmıştır.

Sabahattin Ali'nin başlıca kitapları şunlardır:

Şiir: Dağlar ve Rüzgâr (İstanbul 1934), Bütün Şiirleri (haz. Atilla Özkırımlı, İstanbul 1999).

Hikâye: Değirmen (İstanbul 1935), Kağrı (İstanbul 1936), Ses (İstanbul 1937), Yeni Dünya (İstanbul 1943), Sırça Köşk (İstanbul 1947).

Roman: Kuyucaklı Yusuf (İstanbul 1937), İçimizdeki Şeytan (İstanbul 1940), Kürk Mantolu Madonna (İstanbul 1943).

Esirler adlı oyunu tefrika olarak kalmıştır (Varlık, s. 70-76, 1 Haziran - 1 Eylül 1936). Dergilerde kalmış veya basılmamış yazıları Markopaşa Yazıları ve Ötekiler (haz. Hikmet Altınkaynak, İstanbul 1998), Çakıcı'nın İlk Kurşunu (haz. Nüket Esen v.dğr., İstanbul 2002) ve mektupları İki Gözüm Ayşe (haz. Ayşe Sıtkı - D. Akın, 2. bs., Ankara 1997) adlarıyla yayımlanmıştır.

Sabahattin Ali'nin Bilinmeyen Şiiri

Edebiyatı hatta sanatın bütün şubelerini sanatkârın duygu ve düşüncesinin aracı olarak gören Sabahattin Ali, hikâye ve romanların yanı sıra şiir türünde de eserler verdi. Diğer eserlerine nazaran şiirlerinde toplumsal mesajlara daha az yer verdi. Şiirlerinde toplum sorunları ve “bunların daha iyiye inkılabı için mücadele etmek” yerine kendi iç dünyasına eğilmeyi, aşklarını, ümitsizliklerini ve bedbinliklerini anlatmayı tercih etti. Sabahattin Ali şiirlerinde konuşma diline yakın, anlaşılır ve sade bir üslup kullandı. Aynı zamanda klasik edebiyatı, ağır dilini ve “mutantan” anlatımı kullanabilecek kadar iyi bilen şair, “mihnetzede-i dehr, desti sakil, sipihr-i nazm, mey-i aşk, âlem-i neşvet gibi Farsça tamlamalar ve hame, dehr, tehekküm, handan, usturpa, alude, ezvak, itab” gibi Arapça- Farsça asıllı kelimeleri kullandı (Korkmaz (b), 2019).

Sabahattin Ali'nin *Öteki Şiirler*'de toplanan manzumelerin bir özelliği tür ve tarz olarak oldukça karmaşık bir yapı oluşturmasıdır. Burada halk edebiyatındaki âşık tarzı söyleyişlerin yanında; Gazel Naziresi, Şarkı (I-IV), Terkibi Bend ve Mesnevi gibiklasik edebiyat formları ile yazılmış şiirlere de rastlamak mümkündür. Klasik şiir formlarını kullanarak yazdığı Terkib-i Bend'in “Mukaddime” faslına ait ikinci beyitte geçen “Bir hayli zamandan beri aruzu” mısraı, onun aruzu daha önceden bildiğini ve kullandığını gösteren bir ifadedir. Nitekim aruzla yazdığı şiirlerdeki dil ve vezin konusundaki rahatlığı, bunu doğrulamaktadır. *Mef û lü/ Mefâ î lü Mefâ î lü Fa û lün* kalıbıyla yazdığı Terkib-i Bend'de Türkçe'yi ne kadar ustalıkla kullandığını göstermektedir (Korkmaz 2016: 360).

Hakkında bugüne kadar bilgi bulunmayıp tarafımızca ortaya çıkarılan Sabahattin Ali'nin yeni şiiri², klasik Türk edebiyatı nazım şekillerinden gazel biçimindedir. Aruzun *Fâ i lâ tûn / Fâ i lâ tûn / Fâ i lûn* kalıbıyla yazılmıştır. Sabahattin Ali, klasik edebiyat formlarında yazdığı diğer manzumeler gibi bu şiirinde de Arapça-Farsça kelimelere yer vermiştir. Abdülkadir Geylani Hazretlerine yazdığı *Nefes*'te olduğu gibi bu şiirinde de “**Sabah**” mahlasını kullanmıştır. Şiir, 11 Eylül 1926 tarihi ile *Sabahattin Ali* imzalıdır. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmayan Sabahattin Ali'nin yeni şiiri şöyledir:

2 Şiirin bulunduğu sayfa *Phebus Müzayede Evi*'nde **02.06.2024** tarihinde mezat usulüyle satılmıştır. Sayfanın ölçüsü 33x23 cm'dir. Sayfanın üst tarafında elle yapılmış âşık-sevgili çizimi bulunmaktadır. Yine sayfanın sol tarafında Nâcî Nâfîz imzalı 29 Teşrin 1926 tarihli özlü sözler bulunmaktadır (**Bkz. Ek 1**). Nâcî Nâfîz hakkında yaptığımız taramalarda Balıkesir'de yayımlanan *Irmak* dergisinde hikâye yazdığını bulduk. Nâcî Nâfîz'in Sabahattin Ali'nin Balıkesir'de okul yıllarında en yakın arkadaşı Naci (Erçevik) olabileceği üzerine araştırmalar yaptık ama netice elde edemedik.

Ben bu mihnet-gehte bir cûş eyledim
³Kâ'inâtı mest ü medhûş eyledim

Rû-yı mülden başka bir şey görmedim
Kendimi bir hâna berdûş eyledim

Hiç teng olmaz dimâğım dehrden
Ben nice hengâmeler gûş eyledim

Şimdi mi mest oldu sandın sen beni
Ben bu râhı tıfl iken nûş eyledim

Neşve bulmak isteyen içsin kümeyt
Ben içip dehri ferâmûş eyledim

Sanma ki bir dil-rübâya vurgunum
Kendimi ben meyle bî-hûş eyledim

Öyle âvâz eyledim ben ki "*Sabah*"
Andelîb-i zârı hâmûş eyledim

11 Eylül 926 / *Sabahattin Ali*

3 **Mihnet-geh:** 1. Sıkıntı, üzüntü, gam ve keder dolu yer. 2. *mec.* Dünya.

Cûş eylemek: Coşmak.

Mest ü medhûş: Sarhoş, kendini kaybetme.

Rûy-ı mül: Şarabın yüzü.

Teng: 1. Dar. 2. *mec.* Sıkıntılı.

Dimâğ: 1. Beyin. 2. Şuur, bilinç, akıl.

Dehr: Dünya, cihan, âlem.

Hengâme: Kavga, gürültü.

Gûş eylemek: İşitmek, dinlemek, kulak vermek.

Tıfl: Küçük çocuk.

Nûş eylemek: İçmek.

Kümeyt: Kırmızı şarap.

Ferâmûş eylemek: Unutmak.

Dil-rübâ: Gönül kapan, herkesi kendine bağlayan, âşık olunan (güzel).

Bî-hûş: Aklı başında olmayan, kendinden geçmiş, şaşkın, sersem.

Andelîb-i zâr: İnleyen bülbül.

Hâmûş: Susmuş, sessiz.

Sonuç

Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907'de Bulgaristan'ın Gümölcine sancağına bağlı Eğridere (şimdiki adı Ardino) ilçesinde doğdu. Kısa ve maceralı bir hayat sürdürdükten sonra 2 Nisan 1948'de Ali Ertekin tarafından öldürüldü. Çok yönlü bir sanatkâr olan Sabahattin Ali, hikâye, roman, şiir, tiyatro ve mizah gibi pek çok edebî türde eser vermiş olmasına rağmen, edebiyatımızda hikâyeci yönü ile tanındı.

Bu çalışmada Sabahattin Ali'nin daha önce bilinmeyen ve yayımlanmamış bir şiiri ortaya çıkarılarak ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Sabahattin Ali'nin bu yeni şiirinin, Türk edebiyatına ve bu konuda çalışacaklara fayda sağlayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Ali, Filiz-Özkırımlı, Atilla (1979). *Sabahattin Ali*, İzmir: Cem Yayınları.
- Bezirci, Asım (1987). *Sabahattin Ali*, İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (2016). *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Ankara: Kesit Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (a) (2019). “Sabahattin Ali”, *TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: Ek-2*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (b) (2019). “Sabahattin Ali”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*.
- <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sabahattin-ali>
- Kudret, Cevdet (1966). “Sabahattin Ali Konusunda Aydınlığa Doğru”, *Varlık Dergisi*, İstanbul: Varlık Yayınları.

Ek 1: Sabahattin Ali'nin Bilinmeyen Şiirinin Bulunduğu Sayfa.

* استغول بر کعبه در : اولنک حیره اولنده نه موطلو ...
* دوشنه کده سنلک قوتقل اولدنی حله سینه ره مان برون لغور :
* آرشیده اعدا دانه نه ایمیه اعدوقری بیازل .

* حرمت تقابلدر . « دیورار . دوقوشی سوبیللازم
قلیوس بز ؛ حرمت قهورا شیک بیه حرکت بزه
حمتقا شین ایستز و بکلرنز .

* حرکت سوزلنی ادعا ایدر ، حالیکه حقیقی سوبیلله یللا اند .
* حرکت باشه سیر اختیار ایزمی ، آن آجه سلی ایله
بریزر . سنلو ، شوگر دیکیز بویون آرام و قیلیم نیم حیره
سوزگی بر آرقه اسدی یگی .

* انانه سوزگی تحفه « سنی سوجودوم » دیرسه اولدقده
اعتباراً سوزگیسنلک قدیمین آراسیه اولور . چونکه
سوملا صر ، سوبیلله ده برسو ... یوافتا ایلیزه
اورتا برده برینی قالمسه اولور .

* حرکتده وفا بکلما و حرکتده وفا کومتیملک حلالقده
* آن کبار گولوسه یخنده دگل نیشم در .

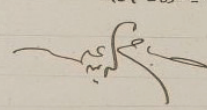
* آلائی انشیده الیمار ایله برده سه برقیقفا بخلقده .

* عشقه ؛ بجز زمانه زمانه بلیره ده همجاندر .

* سوزلر قارنده هر نوز کده حقایقه اوقا ففقدت
ایته سیک .. هوکرا سوزگیله آزالیر . بخلقه
یاسه د : ۹۹ - سوزگی - ۹۹

به بو سوزلرده بره سوزلیم دم
کا شانی منت و مدینه ایله دم
روی لیده باشه برینی گوردم
کدی رفغان برده ایله دم
بیج سنک اولماز دغانم دلورده
به نیج صفا مارا کوسه ایله دم
شیمی می سنه اولدی همانک سدی
به بورا می لطف ایکنه نوسه ایلم دم
نشوه بولمه ایسته به ایچوه کیمت
به ایچوه دلوی فراموسه ایلم دم
صافه کله بر دلر باج و دروغونم
کندیم به می له بهوسه ایلم دم
اولمه آواز ایلم به کله و صاعه
عذیب زاری هاموسه ایلم دم

۱۱ - اولک - ۹۹

Bölüm 2

SIFIR NOKTASINDAKİ KADIN ADLI ÇEVİRİ ESER ÜZERİNE BİR ANALİZ

Seda SALIN¹

Orhun Burak SÖZEN²

İlker EROĞLU³

1 Seda SALIN, sedakargali93@gmail.com, ORCID: 0009-0004-7610-9368

2 Orhun Burak SÖZEN, Dr. Öğr. Üyesi Orhun Burak SÖZEN, Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, obsozen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6507-556X

3 İlker EROĞLU, ilkeroglu27@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1081- 6367

Bu kitap bölümünün amacı Mısırlı kadın yazar, psikiyatr, feminist aktivist Neval El Seddavi'nin *Sıfır Noktasındaki Kadın* adlı eserini psikodinamik ve feminist bir bakış açısıyla yorumlamaktır. Geliştirilecek bakış açısı yarı çevrel bir ülke olan Türkiye'den hareketle, çevrel bir Orta Doğu ülkesi olan Mısır'a yönelik olacaktır.

Eser dilimize İngilizce çevirisi üzerinden kazandırılmıştır. Dolayısıyla kaynak dil Arapça iken Türkçedeki eser, hedef dil olan İngilizceden yani çeviriden yapılan bir çeviridir. Ayrıca, kaynak dil İngilizce olması ve Arapça metnin çevirisi de olsa İngilizce çeviri metnin Türkçe için kaynak metni oluşturmasından hareket edilecektir. Bu bağlam kuramsal ve yöntemsel olarak Yöntem ve Yöntemsel Tartışmada ele alınacak, ayrıca Tartışma bölümünde müzakere edilecektir.

Çalışma sadece derleme niteliğine sahip olmayıp aynı zamanda ampirik bir özellik de taşıyacaktır. Bu çerçevede İstanbul'dan Psikiyatr Prof. Dr. Bahadır Bakım ile online mülakat yapılmıştır ve Bakım'ın yorumları önemli ölçüde veri olarak işlenecektir.

Giriş, Yöntem ve Yöntemsel Tartışma, Literatür Taraması, Tartışma ve Sonuç bölümlerinden oluşacak bu çalışmanın Literatür Taraması Mısır, Neval El Seddavi ile Psikoseksüel Gelişim-Psikopatoloji ve Firdevs alt başlıklarından oluşacaktır. Alt başlıklarda yer alan bilgilerin bazıları kendisiyle yapılan ve Fransız medyasında yer alan röportaj yoluyla doğrudan Neval el Seddavi'den alınacaktır.

YÖNTEM VE YÖNTEMSSEL TARTIŞMA

Çeviri bağlamında kadın, toplumsal cinsiyet ve feminizm konularının günümüzde yoğun olarak akademik ve profesyonel olarak çeviribilim ve kadın çalışmalarında önemli yer tutması, toplumsal cinsiyet ayrımının farklı mekanizmaları ve arkada yatan ideolojik değerleri daha iyi anlamamızı sağlamakta ve eşitlik ve toplumsal değişim yönünde değişik perspektifler ortaya koymaktadır (Casro & Spoturno, 2022).

Ulusötesi ve sömürgecilik karşıtı kadın çalışmaları içerisinde çeviri, feminist politika tartışmalarında daha merkezî bir rol oynamaktadır. Bu yönde çalışan akademisyenler feminizmin gerçek küresel potansiyelinin farklı tarihsel-coğrafi bölgelerde ve kültürlerarası olarak ortak eyleme ve akademik çalışmaya dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çeviri kuramı ve uygulamasının toplumsal cinsiyetle kesişen güç ilişkileri üzerinde ivedilikle etkili olabileceğini düşünmektedirler. Dolayısıyla feminist kesişimsellik vurgusu, Batı feminizminin tek boyutlu ve tek tipli doğası ile dünyadaki Güney yarımküre ile Kuzey yarımküre arasındaki güç dengesizlikleri ve asimetrilerinin sorgulanmasının zorluklarını gösterdi ve jeopolitik, kültürel ve dilbilimsel gerçekliklerin ve anlatıların Batı'dan Batı dışına akmasına ve Batılı değerlerin hegemonyasının güçlenmesine

vurgu yaptı (Casro & Spoturno, 2022). Bu çalışmada, aslında benzer bir yaklaşım olacaktır. Zira, çeviribilimsel düzlemde *Sıfır Noktasındaki Kadın* ve toplumsal düzlem ile uluslararası ilişkiler boyutuyla eserin yaratıcı ve coğrafi-mekânsal ve tarihsel bağlamı olan Mısır ele alınırken Batılı değerler üzerinden sorgulamalar yapılacaktır. Bu, sadece çalışmanın bakış açısının bir parçasını oluşturmayacak, aynı zamanda çalışmanın zayıf yönünü de ortaya koyacaktır.

Çeviride toplumsal cinsiyet kimliklerinin dil(bilim)sel, söylemsel ve metinsel ve metin ötesi (paratextual) temsili, çeviride önemli bir inceleme alanıdır. Ancak, bu konuda yürütülen akademik çalışmalar hâlâ kesişimsel bir yaklaşıma sahip değildir, yani toplumsal cinsiyetin ırk, cinsellik, sınıf ve etnisite gibi diğer parametrelerle bağına kurmazlar. Bu kör nokta ise ırkçılık, heteroseksizm, sınıf ayrımı veya neoliberalizmin nasıl tahakküm ilişkilerine dahil olarak toplumsal baskıyı artırdığını görmemizi engeller (Casro & Spoturno, 2022). İşte, bu çalışmada disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmesinin bir sebebi budur. Hem çeviribilim hem toplumbilim ve uluslararası ilişkiler hem de psikiyatri bakış açılarından yararlanmış ve yöntemsel olarak bu disiplinlere seçmeci (eklektik) yaklaşmıştır. Bu çerçevede, feminist, psikodinamik yöntemler Batılı bir bakış açısıyla kullanılmıştır. Bu yönü ise çalışmanın güçlü yönü olarak değerlendirilebilir.

Von Flotow'a göre (Flotow, 2017, p. 191), feminist çeviribilim farklı dün-yaların diyalog kurmasında, anlamlı ve yararlı tartışmalar yapılmasında önemli rol oynar, zira çeviri farklı çıkarların ve güçlerin yakınlaşmasıdır.

Bu çerçevede feminist bilimsel çalışma verileri kadınların ve erkeklerin yaşamları hakkında toplarken vurgu noktası, geleneksel androsantrik sosyal bilimcilerin bulgularını tekrarlamaktan kaçınmak, kadın ve erkek yaşamının nasıl toplumsal olarak kurgulandığını değil, kadınların bakış açısıyla kadın ve erkek deneyimlerinin nasıl yorumlandığını ve bu düzlemde yeni toplumsal davranış örüntüleri bulgulamaktır (Harding, 2004, p. 457). Feminist araştırmacılar geleneksel toplumsal kuramların feminist versiyonlarını üretmişlerdir. Bu şekilde kadınların dünyası, kadınların sosyal yaşama katılımı ve erkeklerin toplumsal cinsiyetli davranışları feminist metodolojiyle incelenecek ve bu çerçevede fenomenolojik (görüngübilimsel) yaklaşımlar geliştirilebilecektir. Ayrıca, feminist metodoloji kadın deneyimlerinin perspektifinden araştırma soruları ve sorunsallar üretir. Bunlar geleneksel androsantrik sosyal bilimlerin sormadığı sorulardır. Son olarak, feminist araştırma akademik projelerini sadece kadınların deneyimleriyle sınırlamaz, aynı zamanda söz konusu deneyimleri kadınların siyasî mücadelelerinin öznesi yapar (Harding, 2004, pp. 458-460). Yazarların bakış açısı hem Firdevs'in deneyimlerinin hem de Yazar Neval El Seddavi'nin kadın olarak deneyimlerinin yukarıda vurgulanan konuların tümü bağlamında feminist metodolojiyle ele alınabileceği ve Firdevs'in infazının feminist kurama göre de yorumlanabileceğidir. Üstelik, feminist kuram Firdevs'in ve El Seddavi'nin özel yaşamlarının da siyasî de olduğunu teyit eder.

Öte yandan, derinliğine görüşme pek çok farklı yaklaşımı kapsayan bir üst terimdir. Bu yaklaşımlar *yapılandırılmamış* görüşmeden formel *yapılandırılmış* görüşmeye uzanır. Kişiler kendi gerçekliklerinin anlamını ve önemini *inşa ederler*. Bu şekilde, kendi inanç ve değerleriyle dünyadaki olayları kategorize eder, betimler, açıklar ve tahmin ederler. İnsanların neden öyle davrandıklarını anlamının yolu eylemlere yükledikleri anlam ve önemi anlamaktan geçer. İşte derinliğine görüşme, diğer yöntemlerle de bağlantılı olarak bizi buna götüren yöntemlerden biridir (Jones, 2004, pp. 257-258)

Psikiyatr Prof. Dr. Bahadır Bakım ile 13.06.2024 tarihinde görüntülü WhatsApp kanalıyla ikinci yazar Dr. Orhun Burak Sözen tarafından gerçekleştirilen derinliğine görüşme kapsamında sağlanan veriler, Literatür Taramasında sunulacaktır. Kendisiyle birkaç gün öncesinden paylaşılan mülakat soruları, feminist metodoloji çerçevesinde hazırlanmıştır. Söz konusu birincil veriler doküman analizi yoluyla toplanan ve gene Literatür Taramasında verilecek ikincil verilerle birlikte Tartışma bölümünde müzakere edilecek, analitik olarak sorgulanacak, böylelikle bulgulara ulaşılabilecektir ve bulgulardan varılacak sonuç Sonuç kısmında dile getirilecek, ayrıca çeşitli akademik önerilerde bulunulacaktır.

LİTERATÜR TARAMASI

Neval El Seddavi'nin dilimize *Sıfır Noktasındaki Kadın* olarak çevrilen eseri Mısır'da geçmektedir. Bu bağlamda, kitaptaki izlekler üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunan Mısır'a değinmek yararlı olacaktır.

Mısır

Mısır'ın demografik özellikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Buna göre, Mısır Kuzey Afrika'da kalabalık bir ülkedir. Bu veriler Birleşik Devletler Nüfus Dairesi (Database, 2023) ve Fransız Ulusal Demografi Çalışmaları Enstitüsü'nden (Prospects, 2022) sağlanmıştır.

MISIR	NÜFUS (1 Temmuz 2023 İtibarı ile)	HER 100 KADINA DÜŞEN ERKEK	KİLOMETREKARE BAŞINA DÜŞEN MISIRLI	KADIN BAŞINA DÜŞEN ÇOCUK SAYISI	2025 YILI İÇİN NÜFUS TAHMİNİ
KUZEY AFRİKA ÜLKESİ	107.800.000	105.7	103.8	2.9	159.574.000

Mısır Kuzeybatı Afrika'da, yüksek nüfus artışı, derin ve artan yoksulluk, gençler arasında yoğun işsizlik, iklim değişikliği etkisiyle su kıtlığı ve gıda güvenliği sorunları yaşayan ekonomisi kırılgan bir ülkedir. Sisi Yönetimi silahlanmaya çok fazla kaynak aktarmaktadır (Dunne, 2010).

Ülkede insan ve kadın hakları sorunları bulunmaktadır (Hassan, 2024). Müslüman Mısır Arap kültürü bu durum bir gerçeklik olmasına rağmen, karşı argümanlar üretebilir. Ancak, bu çalışma Batılı bir bakış açısını esas aldığı için bunlar dikkate alınmamıştır.

Harita 1: Fizikî Mısır Haritası (Free Maps of Egypt, 2024)

Haritalar Mısır'ın fizikî görünümünü ortaya koymaktadır.

Mısır, firavunlar döneminde Nil nehri ve deltasında kurulmuş büyük bir uygarlığı işaret eder. Büyük İskender'in bu bölgeyi fethi ile de Helenistik karakterde bir uygarlığa evrilir. Ülke daha sonra Arapların eline geçer. Arap kültürü o zamandan günümüze başat kültür olur. Her ne kadar kentsel alanlarda kozmopolit bir kültür yaşansa, ayrıca ülke yapısı etnik olarak karışık olsa da kırsal alanlar yüzyıllardır neredeyse hiç değişmeyen bir Müslüman Arap kültürüne sahiptir. Abbasiler dönemi çarpıcıdır. 1517'de ülke ve İslam halifeliği Memlükler'den Osmanlı İmparatorluğuna geçer. Türk yönetimi Napolyon döneminde kesintiye uğrayarak Fransa'nın eline geçse de Türkler yüzyıllarca Mısır'a egemen olurlar. Süveyş Kanalı'nın açılışından itibaren Birleşik Krallık ile Fransa bölgeye yönelik ilgileri olan Batılı devletlerdir. 1882'de Mısır'ı ele geçiren Birleşik Krallık o dönemden II. Dünya Savaşı sonuna kadar ülkede derin izler bırakmıştır. Soğuk Savaş yılları boyunca Mısır'ın Arap dünyasındaki nüfuzu jeostratejik konumuyla birlikte çok önemli olmuştur. Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da etkili olagelmiştir. 1952'deki askerî darbeyle sosyalist ve Pan-Arabist devrimci yapıda bir siyasal iktidar işbaşına gelmiştir. Ülkenin otoriter siyasî yapısı başkan, iktidar partisi ve güvenlik güçlerinden oluşan bir sacayağına dayanır. Siyasî muhalefet büyük ölçüde kısıtlanmıştır. 2011'de yoğun halk ayaklanması sonucu Hüsnü Mübarek iktidardan indirilir ve siyasî kontrol askerî bir komiteye geçer. 2012'de yeni bir anayasa benimsenir ve iktidar seçilmiş hükümete geçer. 2013'te Müslüman Kardeşler üyesi olan Muhammet Mursi, yönetimine karşı yoğun halk protestolarına maruz kalır ve Mısır ordusu tarafından iktidardan uzaklaştırılır (Goldschmidt, 2024).

Egypt

Harita 2: Mısır'ın Dünyadaki Konumu (Free Maps of Egypt, 2024)

Harita 2 Mısır'ın dünya üzerindeki konumunu göstermektedir.

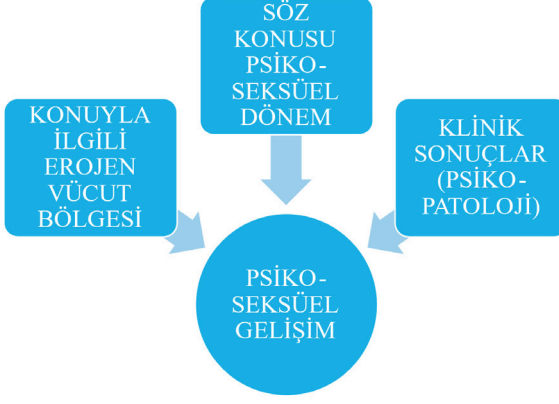
Neval El Seddavi

2021'de 89 yaşında vefat eden Neval el Seddavi Mısırlı ünlü bir yazardır. Bütün ömrünü kadınların baskı altında tutulması ve dinî tabular aleyhinde siyasetçi ve din adamlarına karşı yürüttüğü mücadele ile geçirmiştir. 55'in üzerinde kitabı bulunan el Seddavi tıp doktoru-psikiyatridir. Başkan Enver Sedat döneminde hapse atılmış ve Mısır'ın en yüksek Sünnî İslam otoritesi el Ezher tarafından suçlanmıştır. Açık sözlü bir yazar ve tıp doktoru olarak kadınların çarşaf giymesine, İslamî mülkiyet haklarında erkekle kadın arasındaki eşitsizliğe, çok eşliliğe (poligami) ve kadın sünnetine karşı kampanyalar yürütmüştür. Kanatır Kadın Cezaevi ona tabu yıkan *Sıfır Noktasındaki Kadın* romanı için edebî ilham kaynağı olmuştur. 1993'te aldığı tehditlerden ötürü üç yıllığına Birleşik Devletlerin North Carolina eyaletindeki Duke Üniversitesinde çalışmak üzere Mısır'dan ayrılmıştır (el-Saadawi, 2012).

Psikoseksüel Gelişim-Psikopatoloji ve Firdevs

Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına göre (Lantz & Ray, 2022), psikoseksüel dönemler, erojen vücut bölgeleri ve fiksasyonun klinik sonuçları bağlantılıdır.

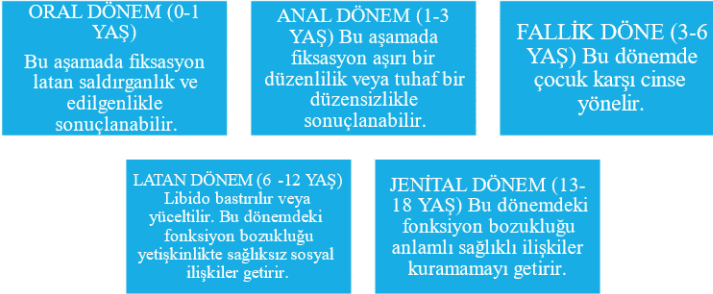
PSİKO -SEKSÜEL GELİŞİM KURAMI (SİGMUND FREUD)

Şekil 1: Sigmund Freud'un Psiko-Seksüel Gelişim Kuramı

Şekil 1 psikoseksüel gelişim kuramının psikoseksüel dönem-konuyla ilgili erojen vücut bölgesi-klinik sonuçlar (psikopatoloji) adlı üç unsurdan oluşan bileşenlerini ortaya koymaktadır.

PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM VE PSİKOPATOLOJİ

Şekil 2: Freud'a Göre Psikoseksüel Gelişim Dönemleri ve Psikopatoloji

Şekil 2 psikoseksüel gelişiminin psikopatoloji ile bağıını kurmaktadır.

Firdevs'in devlet başkanına başvurmama sebebi devlet başkanını amcasıyla özdeşleştirmesidir (Bakım, 2024). Üstüne üstlük, Firdevs'in oral dönemde sağlıklı anne imgesi yokluğuna yanıt olarak, çevredekilere güvenememe, yalnız hissedip tek başına tüm olumsuzluklara karşı mücadele etmek zorunda kalma ve en sonunda devlet başkanından yardım istememe şeklinde bir yaklaşım geliştirdiği düşünülebilir (Bakım, 2024).

Firdevs'in bu olumsuz yaşam deneyimlerine karşı geliştirebileceği mekanizmalar bu deneyimleri yüceltmek, örneğin otobiyografisini yazmak veya kendi durumundaki mağdur kadınlara yardım etmek için girişimlerde bulunmak olabilirdi. Ancak, Firdevs anal dönemdeki takılmaları sonucu katı ve kuralcı bir kişilik geliştirerek kendine ait kurallarından yaşamına mal olmasına rağmen vazgeçmemiştir. Fallik dönemdeki fiksasyonlarının ise kastrasyon korkusuyla agresyon geliştirmesine, maddî çıkışı bu yönde aramasına yol açtığı düşünülebilir (Bakım, 2024).

TARTIŞMA

Yöntem ve Yöntemsel Tartışmada von Flotow'a atıf çevirinin diyalog başlatan, arabulucu ve uzlaştırmacı yönüne giriş niteliği taşır. Gerçekten, Batı ile Batı dışının muhtemel diyaloglarında çeviri oyun kurucudur. *Sıfır Noktasındaki Kadın* kaynak dil Arapça yerine hedef dil İngilizceden Türkçeleştirilmiş olsa da Mısır'ı kadın çalışmaları bağlamında tartışmaya açar. Kitaptan elde edilecek veriler romanın gerçekliği sınırlansa da Firdevs'in ve El Seddavi'nin mekânsal ve zamansal bağlamını tartışmaya, müzakereye açar. Çeviri, yazar, roman kahramanı ve bağlamın nasıl yorumlanabileceğinde dair anlamlandırma imkânlarına kapıyı açar. Bunu, Türk okurunun yapabilmesini olanaklı kılar.

Firdevs ilk kez annesine kendi doğumu hakkında, babasının kendi doğumundaki rolü hakkında sorular sorduğu, ilk kez cinsel merakını dile annesine dile getirdiği gün, önce annesi tarafından fena halde dövülür, sonra da muhtemelen hijyenik olmayan koşullarda sünnnet edilir (Seddavi, 2023, s. 25). Bu yılda büyük olasılıkla Firdevs fallik dönem sonu ile latan dönem başı arası bir çağda bulunmaktadır. Özelde kadının cinsel yönünün yok sayılması, ona cinsel özgürlük tanınmaması, genelde kadın hakları ihlalleri feminist kurama terstir. Feminist mücadele bu gibi kadın hakları ihlallerine karşı da yürütülmektedir. Müslüman Arap kültürünün cehaletten nemalanan kadına yönelik olumsuz tavrı sadece feminizme karşıt değildir, Batılı insan hakları kuruluşlarının da gündemindedir. Aslında, savunulabilir ki, bir ülkede feminizmin konotasyonu ne kadar olumsuzsa, orada kadın hakları ihlalleri o kadar fazla olma eğilimi taşır. Mısır'da feminist aktivist El Neddavi'ye karşı işlenen olumsuz siyasî mekanizmalar, Mısır'ın da yukarıdaki eğilimin yaşadığı Batı dışı bir ülke olduğunu doğrulama potansiyeli taşıyabilir. İslamcı

hareketler Batı karşıtı propaganda yaparken, kadın haklarını din üzerinden açıklamaya çalışmaktadırlar. Oysa laik devlet, akıl ve mantığın esas olduğu şekilde din ile devlet işlerini ayırır. Din doğası gereği taassup kapasitesine sahiptir. Bu irticaa da varabilir. Üstelik, din vicdanla ilgili kişisel bir konudur. Devlet işlerini kısmen veya tamamen dine dayandırmak Batılı değerlere terstir. El Neddavi'nin laiklik yanlısı kimliği de takdire değerdir. Bugün Fransa'da da din vardır, laiklik de vardır. Taliban'ın Afganistan'ında ise din vardır ama laiklik yoktur. Demokrasinin tek parametresi de seçim değildir. Demokrasi derecelendirme kuruluşu Freedom House (Hürriyetler Evi) dünyadaki ülkeleri demokrasi bağlamında üç kategoriye ayırır (Özbudun, 2016): hürriyetçi demokrasiler, katı otoriter, totaliter veya yarı totaliter ülkeler ve bunların arasındaki gri bölge. Bu ülkeler *kısmen hürdür*. Kısmen hür ülkeler hem seçimlerin otoriter rejimlerin göstermelik bir aracı olduğu seçimsel otoriter rejimleri (*electroral authoritarianism*) ve seçimsel demokrasileri (*electoral demoracies*) kapsar. Tabii Mısır'ın demokrasinin derecelendirilmesi bu tartışmanın dışındadır, ancak demokrasiyi seçimin varlığına indirgemek de hatalı olabilir. Sonuç olarak, Firdevs'in ülkesinde taassup, yoksulluk, cehalet taşraya egemen görüntüsü vermektedir, El Neddavi'nin eserinde görüldüğü kadarıyla.

Prof. Dr. Bakım (Bakım, 2024), Firdevs'in devlet başkanına af için başvurmasını amcası ile devlet başkanını özdeşleştirmesine bağlamıştır. Amcası Firdevs'i cinsel yönden suiistimal etmiştir (Seddavi, 2023, s. 33-34). Ayrıca, Prof. Dr. Bakım (Bakım, 2024) ısrarla bu kararın psikopatolojik olup olmadığına yanıt vermemiştir. Buradan, söz konusu kararın, depresyon veya psikoz gibi bir patolojik duruma dayamaktan çok şanssız bir karar olduğu anlaşılmaktadır. Romanın gerçekliği içinde, yaşamındaki şanssızlıklarının kaynağının da Mısır'daki Müslüman Arap kültürünün dayandığı ataerkil temel olduğu çıkarsaması yapılabilir. Doğu toplumlarında, daha doğru bir ifadeyle Batı dışı toplumlarda ataerki sadece kadın yaşamını etkilemez, aynı zamanda ve daha önemlisi belirler. Kadını erkek hegemonyasına mahkûm eder, sonuç çıkışsızlık olur şeklinde feminist kuram çerçevesinde çıkarsamalar yapılabilir. Bu kısır döngüyü aşabilenler sınırlı istisnalardır. Akla, Benazir Butto, Indira Ghandi gibi bazı kadın liderler veya Hz. Ayşe'nin komutanlığı ve siyasi rolleri gelebilmektedir. Belki diğer bir istisna Mısırlı kadın psikiyatr, yazar, feminist aktivist Neval El Seddavi'nin kendisidir. Ancak, bazen dinî taassubun ilk hedeflerinden biri kadın ve kadın hakları olabilmektedir. Örneğin, Afganistan'da Taliban yönetiminin kadın hak ve özgürlüklerini kısıtlaması ilk icraatlarından (UNAMA), 2022, p. 1). Firdevs'i amcası Şeyh Mahmut ile rızası olmadan, neredeyse zorla evlendirir (Seddavi, 2023, s. 51-53). Romanın gerçekliğinden hareketle, evlilikte gelinin isteği, rızasını dikkate almayan Mısır taşrasındaki ataerkil Arap kültürü olumsuz yönde eleştirilebilir. Firdevs'in evliliğine görücü usulü bile denemez. Akla feminist, yazar Duy-

gu Asena'nın romanı adı akla gelmektedir: *Kadının Adı Yok*. Bakım (Bakım, 2024) Firdevs'in *rezilyans* geliştirmemesini birinci derece yaşadığı (cinsel) suiistimal, kötü muamele ve bunların ömür boyu süren travmatik etkilerine bağlı olduğunu vurgulamıştır. İkinci derecede Doğu toplum yapısına vurgu yapmaktadır. Kadınların her türlü travmadan rezilyans geliştirerek çıkması gibi ideal bir durumun Doğu ülkelerine göre Batı ülkelerinde, örneğin Birleşik Krallık'ta daha kolay olabileceğinin altını çizmektedir.

Firdevs, Bakım'ın ifade ettiği gibi (Bakım, 2024), olumsuz yaşam deneyimlerinden başa çıkmaya yarayacak mekanizmaları geliştirememiştir. Süblimasyon geliştirebilirdi belki, okuyabilseydi. Ancak, öksüz yetim Firdevs'e amcası ve yengesi bu imkânını vermemişlerdir. Üstelik o okumak istemiştir. Muhtemelen bu seçeneğin kendisi için tek çıkış olabileceğini anlıyordu.

SONUÇ

Çeviri bir toplumsal kurumdur. Dolayısıyla, kaynak Mısır Arap toplumunda da onun İngilizce çevirisi üzerinden Türkçeye kazandırıldığı hedef Türk kültüründe de çevriyi açık veya örtülü belirleyen toplumsal kısıtlar bulunur. Bu kısıtlar tüm toplumsal kurumları belirleyen veya etkileyen ve ayrımcılık yaratan ataerkil düzenle yer yer özdeşleşir. Toplumsal kısıtlar Firdevs'in çileli yaşamından infazına romanı da etkileyen gerçekliklerdendir.

Türkiye'de dişe dokunur Arapça-Türkçe kitap mütercimi bulunmaması da toplumsal bir durumdur. Çeviri kitaplar bu yüzden de Arapça kaynak metinlerden çok İngilizce hedef metinlerden Türkçeye kazandırabilmektedir. Bu arada İngilizce hem söylemin hem de karşı söylemin dilidir. Bu emperyal dil, küresel olarak da söylemi ve karşı söylemi yeniden üretir.

KAYNAKÇA

- (UNAMA), U. M. (2022). *Afghanistan: Report highlights multiple human rights violations and abuses under Taliban*. New York: United Nations (UN) News Human Rights.
- Bakım, B. (2024, Haziran 13). Sıfır Noktasındaki Kadın Adlı Çevirinin Psikodinamik Analizi. (O. B. Sözen, Röportaj Yapan)
- Casro, O., & Spoturno, M. L. (2022). Translation and Feminisms. In I. R. Gender, *Dictionary of Gender in Translation*. Barselona: University of Barselona.
- Database, U. C. (2023, July 1). *Egypt*. Retrieved from United States Census Bureau: <http://www.census.gov>
- Dunne, M. (2010). *Egypt: Trends in Politics, Economics, and Human Rights*. Washington: U.S. House Subcommittee on the Middle East, North Africa, and International Terrorism.
- el-Saadawi, N. (2012, March 8). Nawal el-Saadawi, outspoken Egyptian feminist writer and hysician, dies at 89. (M. H. (AFP), Interviewer)
- Flotow, v. L. (2017). On the Challenges of Translational Feminist Translation Studies. *La traductologie en mouvement*, pp. 173-194.
- Free Maps of Egypt*. (2024). Retrieved from Mapswire: <https://mapswire.com/maps/egypt/>
- Goldschmidt, A. E. (2024, June 13). *Egypt*. Retrieved from Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com>
- Harding, S. (2004). Is There A feminist Method? In (. C. Seale, *Social Research Methods A Reader* (pp. 456-464). London & New York : Routledge.
- Hassan, (. E. (2024). *World Report 2024 Egypy Events of 2023*. New York: Human Rights Watch.
- Jones, S. (2004). Depth Interviewing. In C. (Ed.) Seale, *Social Research Methods A Reader* (pp. 257-260). London & New York: Routledge.
- Lantz, S. E., & Ray, S. (2022, December 5). *Freud Developmental Theory*. Retrieved from National Library of Medicine National Center for Biotechnology Information : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov>
- Özbudun, E. (2016). *Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Prospects, U. N. (2022, December). *Projections by countries*. Récupéré sur Institut National D'Etudes Demographique : <http://www.ined.fr>
- Seddavi, N. e. (2023). *Sıfır Noktasındaki Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.

Bölüm 3

DİL, KÜLTÜR VE İŞBİRLİĞİ ELÇİLERİ OLARAK ULUSLARARASI ÖĞRENCİLER

Rıfat GÜNDAY¹

¹ Prof.Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü

Giriş

Geçmişte yabancı öğrenci kavramı daha yaygın olarak kullanılırken, günümüzde uluslararası öğrenci kavramının kullanımı tercih edilmektedir. Yabancı kavramı bir dışlama ve farklılığı çağrıştırırken uluslararası kavramı bir birlikliği ifade etmektedir. Buna karşın OECD bu iki kavramı farklı şekilde tanımlamaktadır. OECD'ye göre "uluslararası öğrenci, eğitim amacı ile başka bir ülkeye giden öğrencileri ifade etmekte iken, yabancı öğrenci ise yine kendi ülkesi dışında eğitim gören ancak bu ülkede uzun sürede ikamet iznine sahip olan kişi olarak tanımlanmıştır (<https://www.oecd.org> ; Akt: Akpınar ve Küçüköksel, 2022:141). UNESCO tarafından yapılan uluslararası öğrenci tanımı da "eğitim amacıyla ulusal ya da bölgesel sınırların dışına çıkan ve uyruğu, bulunduğu ülke dışında olan öğrenci" (Akt: Akıllı, 2023) şeklindedir.

Küreselleşen dünyada yurt dışında eğitim görmek her geçen gün daha da yaygınlaşmakta ve eğitimde uluslararasılaşma önemli bir boyut kazanmaktadır. "Uluslararası öğrenci kavramı dünyada yükselişte olan ve çoğu dünya ülkelerinin üzerinde ciddiyetle durduğu bir konudur" (Samadlı, 2022:161). Öyle ki "uluslararası öğrenci hareketliliği, OECD tarafından küreselleşmenin ikinci boyutu olarak ele alınmaktadır." (Levent ve Karaevli, 2013:98). Bir ülkedeki öğrenciler bir yandan yurt dışında farklı ülkelerde eğitim almaya giderken, diğer yandan da söz konusu ülke farklı ülkelere öğrenciler kabul etmektedir. Uluslararasılaşma iki yönlü bir şekilde sürmektedir. Bununla birlikte gelişmiş ülkeler daha çok öğrenci kabul eden konumdayken, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler genelde kaynak konumdadırlar. İstisnalar olsa da genel yönelim fakir ülkelere zengin ülkelere doğrudur (Shields, 2013). Ancak daha önce sadece gelişmiş ülkeler gidilecek adres konumdayken, son dönemde bazı gelişmekte olan ülkelerin de yoğun bir şekilde uluslararası öğrenciye ev sahibi yaptıkları görülmektedir. "Gelişmiş ülkeler kendi ülkelerindeki uluslararası öğrencilerin oranını yükseltmek, gelişmekte olan ülkeler ise bu pazardan daha fazla pay almak için kıyasıya rekabet etmektedir" (Levent ve Karaevli, 2013:97). Bu rekabette başta hükümet ve üniversiteler olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar yer almaktadır. Farklı politika ve stratejiler işbirliği içerisinde belirlenmektedir (Pusser ve Turner, 2004).

Uluslararası öğrenci hareketliliğinin gerçekleşmesinde öğrencilerin hedefleri ve beklentileri etkin rol oynamaktadır. Öğrencileri kendi ülkeleri dışında başka ülkelerde eğitim görmeye iten birçok neden bulunmaktadır. Bunların başlıcaları; yabancı bir dil öğrenme, uluslararası tanınırlığa sahip bir üniversiteden mezun olma, akademik başarısını daha ileri düzeylere taşıma, farklı uluslardan insanları tanıma, farklı kültürleri keşfetme, kültürlerarası iletişim becerilerini geliştirme, uluslararası arenada kariyer elde etme fırsatı bulma (Bryła, 2015; <https://www.hotcourses-turkey.com>) olarak sıralanmaktadır.

Eğitimde uluslararasılaşmanın tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. 13. yüzyılda Paris Üniversitesinin kapılarını yabancı uzmanlara açmasıyla başlar. Avrupa’da Ortaçağdan beri akademik eğitim uluslararası kapsamda sürmektedir. Bir yandan uzman eğitimciler başka ülkelerde ders verirken, diğer yandan da öğrenciler başka ülkelerde üniversite eğitimi almaya gitmişlerdir (Douglass ve Edelstein, 2009:7). Huang (2007, 2014; Akt: Çalıköğlü, 2023:100) yükseköğretimde uluslararasılaşmanın tarihsel gelişimini dört evreye ayırmaktadır. Birinci evre 13. Yüzyıl -18. yüzyıl aralığını kapsamaktadır ve bu dönemde bilim insanlarının Hıristiyanlık kültür ve değerleri ile Latinceyi başka toplumlara öğretmesi hedeflenmiştir. İkinci evre 19.yüzyıldan 2.Dünya Savaşına kadarki dönemi kapsamaktadır ve bu dönemde devletler arasında akademik ve politik işbirliği, yabancı dillerin iletişim ve işbirliği için öne çıkartılması söz konusudur. Üçüncü evre 2.Dünya Savaşından 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasına kadarki soğuk savaş yıllarını kapsamaktadır ve iki bloklu dünya düzeninde blokta yer alan ülkeler arasında akademik ve teknik işbirliğinin artırılması planlanmıştır. Dördüncü evre 1991 den günümüze kadarki dönemi kapsamaktadır ve bu dönemde küreselleşmenin bilim, teknoloji, iletişim gibi alanlarda getirdiği yenilikler, ülkelerin kültürel, ekonomik ve politik alanlarda işbirliğini artırma çabaları ile ülkelerin ve üniversitelerin küresel rekabette daha fazla yer alma istekleri hedefler arasında bulunmaktadır.

Dünya çapında kurumsal anlamda “İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dünya düzeninde barışın teminatı olarak düşünülen Birleşmiş Milletlere bağlı UNESCO’nun inşa edilmesi, eğitimin uluslararasılaşmasında önemli bir unsur olmuştur. UNESCO uluslararası eğitimi “uluslararası anlayış, iş birliği ve barıştan kaynaklanan bir süreç” olarak ifade etmektedir. Zira uluslar birbirlerini anlamayı öğrenebilirlerse, bunun bir sonucu olarak uluslararası ortaklıklar kurulabilecektir. Bu durum aynı zamanda uluslararası eğitim aracılığıyla tesis edilen karşılıklı güveni ifade etmektedir.” (Akıllı, 2023). Dolayısıyla uluslararası öğrenci hareketliliği insani gelişmeye ve küresel bağlamda hoşgörü anlayışının benimsenmesine katkıda bulunmaktadır (Kehm, 2005: 23-24).

Dünyada güçlü bir ülke olma iddiasında olan tüm ülkeler uluslararası öğrenci hareketliliğini bilgi transferinin, ekonomik getiri sağlamanın, siyasal, sosyal ve kültürel yönden etkileşimde bulunmanın en önemli yollarından birisi olarak değerlendirmektedirler (Tekin, 2022:140). Bu nedenle “uluslararası öğrenciler hem ekonomik hem de beşeri sermaye açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.” (Özer, 2012:2012). Ayrıca “günümüzde uluslararası eğitim, devletler adına önemli yumuşak güç araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Zira ülkeler, bilhassa yükseköğrenim alanında misafir ettikleri uluslararası öğrenciler üzerinden pozitif imajlarını uluslararası sisteme ihraç ederek, uluslararası alandaki etkilerini ve dış politikalarının meşruiyeti-

ni güçlendirebilme potansiyeline sahip olmaktadır.” (Akıllı, 2023). Eğitim gördükleri ülkelerin gönüllü birer elçisi haline gelen uluslararası öğrenciler ülkelerin dış politika uygulamalarında giderek daha fazla rol oynayan birer kamu diplomasisi aracına dönüşmekteler (<https://www.beykent.edu.tr> › detay › 2022/02/11 › ulusl). Büyük devletler, bu rekabetçi pazarı sadece ekonomik bir araç olarak görmemekteler, aynı zamanda kendi dil, kültür ve dünya görüşlerini ülkelerinde eğitim gören uluslararası öğrenciler aracılığıyla diğer ülkelere transfer etme ve bu ülkelerle daha rahat iletişim ve etkileşime geçme olanağına sahip olmaktadır.

Uluslararasılaşma yükseköğretimde uluslararası ve kültürlerarası boyutun öne çıkarılması olarak değerlendirilmektedir (Ellingboe, 1998; Knight, 1994). Dünyada son dönemde uluslararasılaşma yükseköğretimin en önemli gündemlerinden birisini oluşturmaktadır (Tight, 2022). Uluslararası öğrencilerin öneminin farkına varan Türkiye de gelişmiş ülkeler gibi son yıllarda uluslararası öğrenci merkezi olma yolunda yoğun çaba göstermektedir. “Yükseköğretimde uluslararasılaşma, Yükseköğretim Kurulunun ve üniversitelerimizin temel stratejik hedeflerinden biridir. Nitekim bu hedef Türkiye Cumhuriyeti’nin Kalkınma Planları içerisinde yer almaktadır. Ülkemizde misafir ettiğimiz uluslararası öğrenciler, sağladıkları ekonomik katkının ötesinde küresel bağlantılar ve uluslararası ilişkiler açısından da önem kazanmaktadır.” (<https://www.yok.gov.tr> ›).

En çok uluslararası öğrenci kabul eden ülkelerde yıllara göre değişim olmakla birlikte 2023 yılı verilerine göre ilk 10 ülke Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Kanada, Fransa, Avustralya, Almanya, Türkiye, Rusya, Çin ve Japonya şeklinde sıralanmaktadır.

1. Dünyada Uluslararası Öğrenci Görünümü

UNESCO, OECD ve Project Atlas ülkelerin uluslararası öğrenci sayılarıyla ilgili çeşitli veriler paylaşan kuruluşlardır. Türkiye ile ilgili veriler YÖK tarafından paylaşılmaktadır. Uluslararası öğrenci verilerini takip eden ve yukarıda verilen uluslararası kurum ve kuruluşların Türkiye’deki uluslararası öğrenci verilerine yer vermemektedirler, bunun nedenleri araştırılması gereken önemli bir konudur. Konuyla ilgili Türkiye’deki kurum ve kuruluşlardan güvenli veri akışı mı sağlanmamakta, yoksa son yıllarda Türkiye’nin uluslararası öğrenci sayısındaki hızlı artış küresel pazarda üst sıralarda yer alan ülkeler açısından kaygı mı yaratmaktadır? Konu bir başka açıdan değerlendirilecek olursa Türkiye’deki uluslararası öğrenciler arasında mültecilerin önemli yer tutması, hatta Suriyeli öğrencilerin ilk sırada olması bunda bir etken midir?

Dünyada gelişmiş ülkeler ve göç alan ülkelerde uluslararası öğrenci sayılarının daha çok olduğu görülmektedir. Uluslararası öğrenci kabul eden ülkeler arasında OECD ülkeleri başı çekmektedir. Bu bağlamda Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya kıtalarında bulunan gelişmiş ülkeler uluslararası

öğrencilere ev sahipliği yapan ülke konumundayken Asya, Afrika ve Güney Amerika kıtalarının daha çok öğrenci gönderen kaynak konumunda oldukları görülmektedir (Tekin, 2022:141).

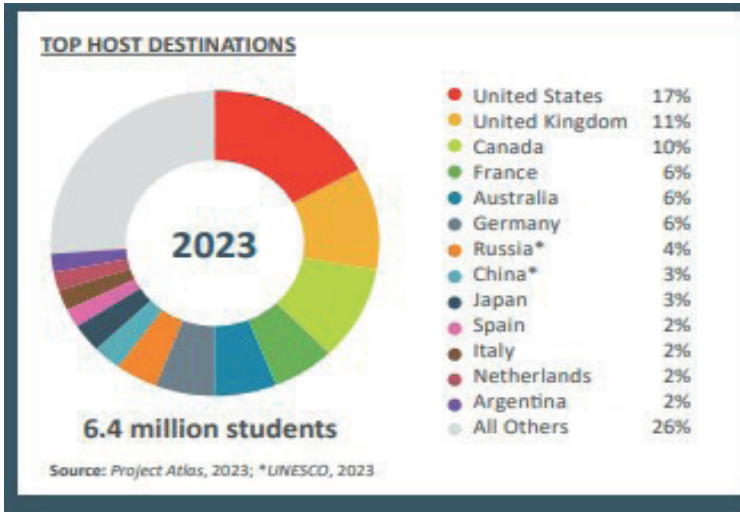
Tablo 1: Son 11 yılda en çok uluslararası öğrenci kabul eden 22 ülke

Number of International Students in Select Countries, 2013 - 2023													
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	toplam	değişim
United States	814640	886052	974926	1043839	1078822	1094792	1095299	1075496	914095	948519	1057188	10983668	23%
United Kingdom	488.380	481.050	493.570	496.690	501.045	506.480	496.570	551.495	601.205	633.910	718085	5968480	47%
Canada	0	237.635	268.659	263.855	309.530	370.710	435.415	503.270	256.455	552.580	660.230	3858339	100%
France	289.274	295.092	298.902	309.642	323.933	343.386	343.400	358.000	370.052	364.756	392.630	3689067	26%
Australia	245.531	247.093	269.752	292.352	327.606	371.885	420.501	463.643	429.382	363.859	361.247	3792851	32%
Russia	0	0	282.921	296.176	313.089	334.497	353.331	395.263	351.127	282.922	2609326	100%	100%
Germany	265.292	282.201	301.350	235.858	251.542	265.484	282.002	302.157	319.902	324.729	349.438	3179955	24%
China	328.330	356.499	377.054	397.635	442.773	489.200	492.185	492.185	0	292.611	210.903	3879375	-56%
Japan	137.756	135.519	139.185	152.062	171.122	188.384	208.901	228.403	218.783	201.877	181.741	1963733	24%
Italy	0	0	0	0	0	0	0	0	112.010	125.470	132.521	370001	100%
Netherlands	0	0	90.389	74.894	67.928	75.721	85.955	94.236	103.708	115.068	122.287	830186	100%
Argentina	0	0	0	0	0	0	0	89.974	100.382	108.180	117.820	416356	100%
Spain	0	73.639	189.198	76.057	94.962	109.522	120.991	125.675	129.400	91.558	135.478	1146480	100%
Sweden	0	0	0	33.181	35.100	35.862	37.888	38.334	39.589	33.298	39.806	293058	100%
Poland	0	0	0	0	0	0	72.743	78.259	82.194	84.689	85.897	403782	100%
Mexico	0	0	0	0	20.322	0	0	0	51.100	51.659	53.801	176882	100%
New Zealand	41.730	41.609	46.659	50.525	62.570	61.405	61.240	52.995	48.115	29.790	24.515	521153	-70%
Denmark	0	0	0	0	32.034	0	32.106	30.733	29.718	25.366	27.391	177948	100%
Norway	0	23.732	25.660	25.427	25.389	23.183	24.155	21.074	0	22.540	24.154	215314	100%
Philippines	0	0	0	8.208	14.132	12.278	12.174	7.522	14.566	22.247	24.520	115647	100%
Chile	0	0	0	0	3.243	3.198	4.077	10.917	13.388	18.993	19.998	73814	100%
Israel	0	0	0	0	0	0	0	0	9.852	8.389	10.029	28270	100%

Source: Project Atlas 2023; UNESCO 2023

Son 11 yıllık dönem incelendiğinde listede ilk 10'da yer alan ülkelerin pek değişmediği, yıllara göre sıralamanın değişebildiği görülmektedir. Her yıl ABD birinci, İngiltere ikinci sıradaki yerlerini korumuşlardır. Buna karşın ilk 10'da yer alan diğer 7 ülke olan Kanada, Fransa, Avustralya, Almanya, Rusya, Çin ve Japonya'nın bazı yıllar sıralamadaki yerleri değişmiştir. Örneğin, Kanada 2020'de 3.sıraya yükselirken, 2021 yılında 7.sıraya gerilemiş, ardından tekrar 3.sıraya yükselmiştir. Avustralya 2021 yılına 3.sırada yer alırken, 2022 ve 2023 yıllarında 5.sırada yer almıştır. Fransa 2014, 2015, 2016 yıllarında 4.sıradayken, 2017'de 5., 2018, 2019 ve 2020 yıllarında 6. 2012'de 5., 2022 ve 2023 yıllarında 4.sırada yer almıştır. Dünyada uluslararası öğrenci sayıları genelde her yıl büyük oranda arttığı dikkat çekmektedir, bununla bazı ülkelerin öğrenci sayılarında düşüşler de söz konusudur. Toplam süreçte Çin ve Yeni Zelanda eksiye düşen ülkelerdir. Düşüşün Asya ülkelerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 1: 2023 yılı verilerine göre ilk 13 ülkenin toplam uluslararası öğrenci içerisindeki oranları

Project Atlas 2023 ve UNESCO'nun 2023 verilerine göre dünyada toplam 6 milyon 400 bin uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Bu veriler içerisinde Türkiye'deki 301,694 uluslararası öğrenci yer almamaktadır. Bunlar da eklendiğinde dünyada 2023 yılı uluslararası öğrenci rakamları 6,701,694'e ulaşmaktadır. Bu öğrencilerden 1,057,188'i Amerika Birleşik Devletleri, 718.085'i İngiltere, 660.230'u Kanada, 392,630'u Fransa, 361,247'si Avustralya, 349,438'i Almanya, 282,922'si Rusya, 210,903'ü Çin, 181,741'i Japonya ve 135,478'i İspanya yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmektedir. Listedeki yer verilmeyen Türkiye ise YÖK'ten alınan 2023 verilerine göre 301,694 uluslararası

öğrenci sayısı ile en çok uluslararası öğrenci kabul eden 7. ülke konumundadır.

İlk üç sıradaki ülkelerin öğrenci sayısı 2,435,503'tür, toplam uluslararası öğrencinin %38'ine ABD, İngiltere ve Kanada ev sahipliği yapmaktadır. Ülke bazında ele alındığında ABD %17, İngiltere %11, Kanada %10, Fransa %6, Avustralya %6, Almanya %6, Rusya %4, Çin %3, Japonya %3, İspanya %2 oranında uluslararası öğrenci pazarından pay almaktadır. Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören uluslararası öğrencilerin oranı %4,5'tir.

Uluslararası öğrencilerin büyük çoğunluğu gelişmiş ülkelerde eğitim görmektedirler. Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Okyanusya bu öğrencilerin yaklaşık %75'ine ev sahipliği yapmaktadır. “uluslararası eğitim furcasında; eğitim dili, tarihi ve kültürel bağlar, coğrafi yakınlık, hükümetlerin siyasi tutumları ve ikili ilişkileri öğrencilerin ülke seçiminde önde gelen faktörlerdir. Ülkelerin ekonomik gelişmişliği ve eğitim imkanlarının ise, istatistiklerde başat faktör olarak sonuçlara yansıdığı görülmektedir.” (Hıra ve Karaca, 2021:8). , (2021). En çok uluslararası öğrenci kabul eden ülkelerin genellikle nitelikli eğitimi yanında, ekonomik, sosyal, kültürel ve demokrasi açısından gelişmiş ülkeler olduğu görülmektedir.

İlk 2 sırada yer alan ABD ve İngiltere'nin anadili ve eğitim dili İngilizcedir. 3.sıradaki Kanada İngilizce ve Fransızca anadili ve eğitim dilidir. 4.sıradaki Fransa'nın anadili ve eğitim dili Fransızcadır. 5.sıradaki Avustralya'nın da eğitim dili ve resmi dili İngilizcedir. Bu durum uluslararası öğrencilerin ülke seçiminde dilin önemli bir etken olduğunu göstermektedir. İngilizce dünyada en yaygın kullanılan ikinci dil ve yabancı dil konumundayken, Fransızca da dünyada yabancı dil olarak çok kullanılan bir dildir.

2.Dünya Savaşından sonra dünyada iki süper güçten birisi konumuna gelen ABD birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da izlediği politikalarla öne çıkmayı başarmıştır. Daha önce Avrupa'nın köklü ve güçlü ülkelerinin eğitim modellerini örnek alan ülkeler Amerikan eğitim modelinden esinlenmeye başlamışlardır. 1970 ve 1980'li yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde birçok üniversite dünyanın en iyi araştırma üniversitelerine dönüşmüştür. Bunlar da ABD'nin zirveye çıkmasında etkin rol oynamıştır (Wildavsky, 2010).

Birleşik Krallık, özellikle aydınlanma çağı, sanayi devrimi ve oluşturduğu kolonizasyonlar sayesinde 18.ve 19.yüzyıldan itibaren uluslararası öğrencilerin önemli bir adresi olmaya başlamıştır. Birleşik Krallığın uluslararası öğrenciler tarafından tercih edilmesinde hiç kuşkusuz daha önce sömürgesi olan ülkelerle dil ve kültür yönünden bağları da etkili olmuştur. “İngilizcenin bir dünya dili olarak kabul görmesi ve bu dile hâkim olmanın getirdiği avantajlar her sene yüz binlerce gençlerin İngiltere'ye akmasını sağlamaktadır.” (Arpachiev, 2024:9). Uluslararası öğrencilerin birçok açıdan İngiltere'ye katkı

sağladığının farkında olan İngiltere bu alanı önemli bir sektör olarak görmektedir. “Birleşik Krallık hükümeti, 2019 yılında Eğitim Bakanlığı (DfE) ve Uluslararası Ticaret Bakanlığı (DIT) tarafından başlatılan Uluslararası Eğitim Stratejisi ile küresel eğitim sahnesinde daha etkin bir rol oynamayı hedefliyor (...). Ülkede uluslararası öğrencilerin koordinasyonu ile ilgilenen kurum olarak Üniversiteler ve Kolejer Başvuru Hizmeti (UCAS) gösterilebilir.” (Arpachiev, 2024:13). UCAS uluslararası öğrencilerle ilgili her konunun ele alındığı ortak bir platform görevini üstlenmektedir.

Fransa uluslararası öğrencileri ülkelerine çekebilmek için France Campus adlı kuruluşu kurmuştur. Fransız hükümeti bu kuruluş aracılığıyla ülkelerine gelen uluslararası öğrenci hareketliliğini artırmak için çeşitli politikalar geliştirmektedir. Özellikle eğitim harçlarını düşük tutmakta, öğrenci vizelerini kolaylaştırmaktadır.

Dünyada en fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan ülkeler, her ne kadar dünyanın dört bir yanından öğrenci kabul etseler de ülkelerin yoğun öğrenci çektiği belli bölge ve ülkeler söz konusudur. Bu bağlamda ABD daha çok Asya ülkelerinden, Birleşik Krallık Ortadoğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinden, Fransa Afrika ve Arap ülkelerinden, Almanya Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden, Rusya Orta Asya, Kafkaslar ve Doğu Avrupa ülkelerinden, Türkiye ise yakın tarihsel, kültürel, dilsel ve dinsel bağların olduğu Orta Asya ve Ortadoğu ülkelerinden öğrenci kabul etmektedir (Tekin, 2022:146).

OECD (<https://www.oecd.org> ; Akt: Akpınar ve Küçüköksel, 2022:144) verilerine göre uluslararası öğrenci hareketliliğine en çok katılım sağlayan ilk 5 kıta Asya (%53), Avrupa (%25), Afrika (%8), Güney Amerika (%5), Kuzey Amerika (%3) şeklindedir.

2.Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler

Türkiye’ye ilk uluslararası öğrencilerin gelişi 1980’li yıllarda başlar. Devrim sonrası özellikle İran’dan Türk kökenli öğrenciler Türkiye’de yükseköğrenim görmek amacıyla gelirler (Çağlar, 1999, <https://www.yugev.org>). Bununla birlikte genel anlamda Türkiye’nin uluslararası öğrenci tarihinin 1990’lı yıllara dayandığı görülmektedir. “Uluslararası öğrenciler konusu, Türkiye’de 1990’lı yıllardan başından itibaren bir politika alanı olarak ele alınmaya başlanmıştır.” (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012; Akt: Özer, 2012:11). Sovyetler Birliği’nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları Türkiye’nin uluslararası öğrenci kabulüne yönelik politikalar geliştirmesinde önemli rol oynamıştır.

Türkiye, tarihsel, dilsel, dinsel ve kültürel yakınlığı bulunan Türk Cumhuriyetleri ile ikili ilişkilerin kalıcı ve güçlü bir biçimde yeniden inşasına büyük önem vermektedir. Bu hedef doğrultusunda dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın teşvik ve girişimleriyle 1992-1993 eğitim öğretim yılında “Büyük Öğ-

renci Projesi” hayata geçirilmiştir. Bu proje kapsamında bu genç Türk Cumhuriyetlerinden binlerce öğrenciye burs verilerek Türkiye’de öğrenim görmeleri sağlanmıştır. Türkiye’nin ilk uluslararası öğrenci projesi olan bu projenin amacı, Türkçe ve Türk kültürünü öğretmek, kalıcı bir kardeşlik köprüsü kurarak (Akıllı, 2023) birçok alanda işbirliği yapabilecek ve uluslararası arenada birlikte hareket edebilecek nesiller ve kadrolar yetiştirmektir. İlk burslu öğrencilerle başlayan yükseköğretimde uluslararası öğrenci kabul süreci daha önce dünyanın dört bir yanından ücretli öğrencilerin de gelmesiyle ivme kazanmıştır.

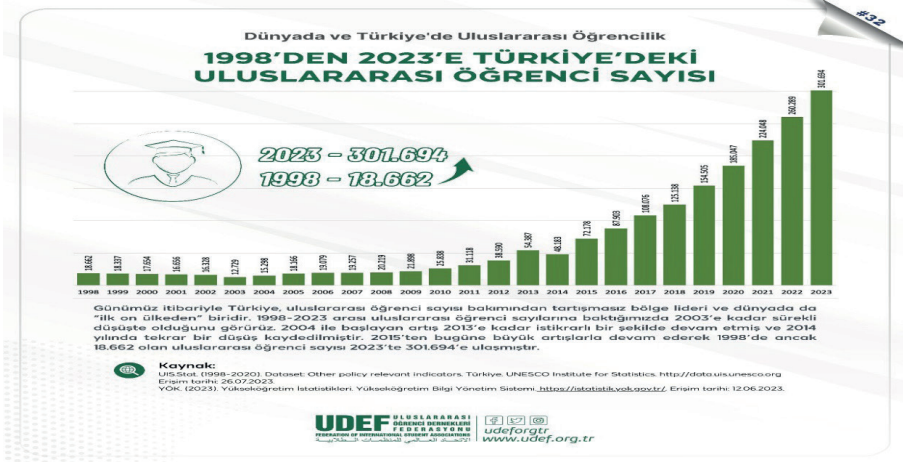
YÖK, Uluslararası Öğrenci Daire Başkanlığı kurulması için hazırlıklarını tamamlamıştır. Uluslararası öğrenci kabullerine paralel olarak gerek devlet gerekse özel üniversitelerin birçoğu uluslararası ilişkiler birimine bağlı uluslararası öğrenci ofisi, koordinatörlüğü, merkezi veya müdürlüğü oluşturmuşlardır. Türkiye’deki üniversitelerde uluslararası öğrencilere yönelik kurulan Uluslararası Öğrenci Ofisi gibi birimlerin temel görevi farklı ülkelerden gelen öğrencilerin akademik, sosyal ve kültürel yaşama uyum sağlamalarında onlara rehberlik etmektir. Bir yandan bu öğrencilere üniversiteyi tanıtmaya, barınma, sağlık ve ikamet belgesi çıkarma işlemleri süreçlerinde yardımcı olurken diğer yandan da ülkenin sosyal ve kültürel yaşamını daha yakından tanıtmaları ve ülkenin uluslararası öğrenciler için özendirici olması yönünde çeşitli etkinlikler düzenlemeyi görev ve sorumlulukları arasında görmeleri önemlidir. Farklı ülkelerden gelen öğrenciler bu şekilde ev sahibi ülkenin insanlarıyla daha yakından tanışma ve kaynaşma fırsatı yakalayabilir, nihai olarak da hem uluslararası öğrencilerin hem de ülke insanının kültürlerarası iletişim becerileri artar.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın (YTB) koordinasyonunda yükseköğretimde öğrenim gören uluslararası öğrencilere 2012 yılından itibaren ‘Türkiye Bursları’ adı altında burslar verilmektedir. Türkiye Burslarının verilmesindeki asıl amaç öğrencileri ülkeler arasında kültürel, politik ve ekonomik işbirliklerini geliştirecek birer elçi olarak değerlendirme vizyonuna dayanmaktadır. Her yıl yaklaşık 5000 uluslararası öğrenciye burs olanağı sunulmaktadır. Burslar, aylık burs, üniversite harcı, sağlık sigortası, barınma, Türkçe dil kursu, uçak bileti ile ücretsiz akademik ve kültürel etkinliklere katılmayı içermektedir (<https://www.ytb.gov.tr>). YÖK de özellikle lisansüstü öğrencilerine araştırma ve destek bursları vermektedir.

Yükseköğretimde uluslararasılaşma YÖK’ün öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır ve hedef odaklı uluslararasılaşma politikası izlenmektedir. Özvar, YÖK’ün kuruluşundan bu yana, Afrika Kıtası’ndan 21 ülke ile bakanlar düzeyinde yükseköğretim alanında işbirliğine yönelik protokol imzalandığını, 54 farklı Afrika ülkesinden tüm eğitim düzeylerinde Türk üniversitelerinde öğrenim gören 50 binden fazla öğrenci bulunduğunu ve yine Türkiye’deki üniversitelerde 227 Afrika uyruklu akademisyen çalıştığına dikkat çekmektedir (Akt: Çakmakçı, 2023).

Yükseköğretimde Uluslararasılaşma ve Geliştirme Vakfı Türkiye’de yükseköğretimin uluslararasılaşması yönünde çaba harcayan bir kuruluştur. Türkiye ve Türkçenin dünyada tanınırlığını artırmayı ve bu çerçevede uluslararası öğrencilerin birer elçi oldukları anlayışından hareketle onlara yardımcı olmayı hedef olarak belirlemiştir. Uluslararası Öğrenci Federasyonu Derneği (UDEP) çatısı altında toplanan dernekler de uluslararası öğrencilerin Türkiye’yi tercih etmeleri ve Türkiye’nin tanıtımında önemli roller üstlenmektedir.

Tablo 2: Son 25 yıllık dönemde Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayıları

Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayıları 2015 ve sonraki yıllarda hızlıca artmaktadır. 2018 yılından itibaren Türkiye uluslararası öğrenci kabul eden ülkeler sıralamasında ilk 10’a girmeyi başarmıştır. YÖK tarafından 18 Nisan 2024 tarihinde yapılan açıklamaya göre “Türkiye, eğitim kalitesi, güvenli hayat ve çok kültürlü yaşam geleneği gibi birçok olumlu niteliğiyle uluslararası öğrenciler tarafından dünyada en çok tercih edilen ilk 10 ülke arasına girmiş ve yükseköğretimde küresel bir eğitim merkezi haline gelmiştir.” (<https://www.yok.gov.tr> »).

Tablo 3: 2022 ve 2023 yılı verilerine göre uluslararası öğrenci alan ilk 10 ülke ve değişim oranı

Son iki yılın verilerine göre Avustralya, Çin ve Japonya uluslararası öğrenci sayıları azalan ülkelerdir. Diğer ülkeler ise öğrenci sayılarını artırmışlardır. 7.sırada bulunan Türkiye coğrafi konumu, tarihi ve kültürel zenginliği, son dönemde çeşitli alanlarda kaydettiği gelişmelerle önemli bir güç konumunda olduğunu göstermektedir.

Türkiye'ye en çok öğrenci Türk Cumhuriyetleri ile Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden gelmektedir. Balkan ülkelerinden gelen öğrenci sayıları da önemli bir sayıya ulaşmıştır (Çakmakçı, 2023). Ülke bazında ise rakamlar yıldan yıla değişmekle birlikte "Türkiye, sırasıyla en çok Suriye (%21,0), 148 Azerbaycan (%10,5), Türkmenistan (%8,6), Irak (%6,6), İran (%5,0), Afganistan (%3,7), Somali (%3,6), Yemen (%2,6), Mısır (%2,6) ve Ürdün (%2,4) gibi ülkelerden UÖ almıştır. Sadece bu 10 ülkeden gelen öğrencilerin genel toplam içindeki oranları %66,6 kadardır." (Tekin, 2022:148). Bu durum uluslararası öğrenci hareketliliğinde kültürel bağların etkisinin ne derece önemli olduğunu göstermektedir (Tekin, 2022:151). Türkiye Türk Cumhuriyetlerinin yanı sıra başta Ortadoğu olmak üzere İslam ülkeleri, Balkanlar, Kafkaslar ve Afrika pazarından uluslararası daha çok öğrenci çekebilir. Türkiye'nin Amerika

ve Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri ile Rusya Federasyonu, Japonya, Güney Kore ve Çin gibi ülkelerden öğrenci çekebilmesi oldukça önemlidir. Zira coğrafi konum olarak Türkiye Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının tam kesişme üçgeninde ve dünyanın tam merkezinde bir ülkedir. Tarihte de bu üç kıtada hüküm sürdüğü için bu kıtada bulunan birçok ülkeyle bağları bulunmaktadır.

Tablo 4: Ulusal öğrenci içerisinde uluslararası öğrenci oranı

Kanada, Avustralya ve İngiltere'de yükseköğretimde uluslararası öğrenci oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Fransa ve Almanya'da iyi konumda. Yüksek Öğretim Kurumu verilerine göre 2023 yılı yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı 6.950.142'dir. Uluslararası öğrenci sayısı ise 2022-2023 eğitim-öğretim yılı rakamlarına göre 301.694'dür. Bununla birlikte hala uluslararası öğrenci oranı, toplam yükseköğretim öğrenci sayılarının ancak %4'ü kadardır. İdeal rakam, %10'un altına düşmemesidir.

Türkiye'de birçok kurum ve kuruluş yükseköğrenimin uluslararasılaşması konusunda çalışmalar yapmakta ve sorumluluklar üstlenmektedir. Bunlar, Yükseköğretim Kurulu ve Üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim ve Yurtdışı Eğitim Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Daire Başkanlığı (YTB), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Yunus Emre Kültür Merkezleri, Dışişleri Bakanlığı Yurtdışı Tanıtım ve Kültür İşleri Daire Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Türkiye'de Yükseköğretim ve Uluslararasılaşma, 2016:6). Türkiye'ye Maarif Vakfı da tanıtım ve yönlendirmede önemli rol üstlenebilir. Maarif okulları aracılığı ile tanıtılan Türkçe ve Türk kültürü uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki üniversitelerde eğitim alması için önemli bir tanıtım ve döngü oluşturmaktadır.

3. Ülkelerin Uluslararası Öğrenci Kabul Şartları

Ülkeden ülkeye hatta bir üniversiteden diğerine uluslararası öğrenci kabul şartları değişmektedir. Avrupa da uluslararası öğrenci kabul şartları ülke vatandaşlıklarına göre de farklılıklar içermektedir. Türkiye gibi sınavla uluslararası öğrenci kabul eden pek ülke bulunmamaktadır. Türkiye’de kabul edilecek uluslararası öğrencilerle ilgili kriter ve kontenjanları üniversiteler belirlemektedir. Türkiye YÖS/TR-YÖS sınavı puanlarına göre değişik bölümlere lisans ve önlisans düzeyinde öğrenci kabul ederken, lisansüstü öğrenci kabulünde üniversiteler tamamen bağımsız hareket etmektedirler.

Uluslararası öğrencilerin okul harç ücretleri de ülkeden ülkeye değişmektedir. ABD, İngiltere, Avustralya ve Kanada gibi İngilizce anadilinin eğitim dili olduğu ülkelerde okul harçları oldukça yüksektir. Buna karşın Kıta Avrupa’sında daha önce çok düşük olan harçlar için bazı ülkelerde son yıllarda artırıma gidilmiştir. Buna rağmen yukarıda sözü edilen ülkelerin yaklaşık %10’u kadardır. Bazı Avrupa ülkelerinde uluslararası öğrenciler farklı miktarda harç öderken, bazılarında ulusal öğrenciler ile uluslararası öğrenciler aynı miktarda düşük harç ödemekte, bazılarında ise ücretsizdir.

Uluslararası en çok öğrenci kabul eden ülkelerin genelde eğitim dili İngilizcedir, ardından Fransızca gelmektedir. Bazı ülkelerin çok dilde eğitim programları bulunmaktadır. Türkiye’de genelde eğitim dili Türkçedir.

4. Uluslararası Öğrenci Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Uluslararası öğrenci tercihlerinde ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve üniversitelerin eğitim kalitesi yanında ülkelerin eğitim dili, tarihsel geçmişi ile kültürel ve sanatsal yönden tanınırlığı da önemli rol oynamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri süper güç olması, ileri teknolojilere sahip olması, inovasyonda öncü olması, dünya sıralamasında ilk sıralarda çok sayıda üniversitesinin bulunması ve dilinin İngilizce olması gibi nedenlerle uluslararası öğrenciler için en cazip ülke olma özelliğine sahiptir. İngiltere tarihi geçmişi, çok kültürlü bir toplum olması, demokratik toplum oluşu, üniversitelerinin dünya sıralamasında üstlerde yer alması ve dilinin İngilizce olması nedeniyle uluslararası öğrencilerin tercih ettiği ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Kanada göçmenler ve yabancılar için en hoşgörülü toplum olması, üniversitelerinde eğitim kalitesinin yüksek oluşu, öğrenciyken çalışma olanaklarının fazla olması ve ülkede dünyada en yaygın dillerden İngilizce ve Fransızcanın birlikte kullanılıyor olması gibi nedenlerle tercih edilen ülke olmaktadır. Avustralya’nın tercih edilmesinde ise yaşam standartlarının yüksek olması, öğrenciyken çalışma olanağının yüksek oluşu, hareketli gece ve eğlence yaşamı, dilinin İngilizce olması önemli rol oynamaktadır. Almanya’nın uluslararası öğrenciler tarafından üst sıralarda tercih edilmesinde Avrupa’nın en gelişmiş ülkelerinden birisi olması, mühendislik alanında ileri

teknolojilere sahip olması, devlet üniversitelerinin üniversite harcı dışında ücretsiz olması ve burs imkanları rol oynamaktadır. (<https://www.hotcourses-turkey.com › destination-guides>). Fransa'nın tercih edilme nedenleri ise ülkenin Avrupa'nın en köklü ve büyük ülkelerinden birisi olması. Zengin tarihi ve kültürel mirasa sahip olması. Sanat, tasarım, moda, sinema gibi alanlarda en önemli ülkelerin başında gelmesi. Hukuk ve demokratik haklar gibi konularda öncü bir ülke olması. Kamu üniversitelerinde ödenen harçlar dışında eğitimin ücretsiz olması ve Fransızcanın İngilizceden sonra en çok öğrenilen ikinci yabancı dil oluşu ve başta Afrika olmak üzere dünyanın birçok yerinde iletişim dili olarak kullanılması gösterilebilir. "Bununla birlikte tarihi ve kültürel bağlar, coğrafi yakınlık ve ülkeler arası diplomatik ilişkiler de öğrenci tercihlerinde rol oynamaktadır" (Lee & Tan, 1984; Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012; Akt: Tekin, 2022:140). Türkiye'nin uluslararası öğrenciler tarafından tercih edilmesinde özellikle tarihi ve kültürel bağların rol oynadığı görülmektedir.

Öğrenciler eğitim görmek için gidecekleri ülkeyi belirlerken birçok etmeni göz önünde bulundurmaktadırlar. Öğrencileri yurt dışında eğitim görmeye iten başlıca nedenler:

- 1) Ülkenin gelişmişlik düzeyi ve dünyadaki önemi,
- 2) Ülkede eğitimin kalitesi ve üniversitelerin sıralaması,
- 3) Üniversitenin uluslararası tanınırlık durumu,
- 4) Ülkenin eğitim dili ve dünyadaki yaygınlığı, öğrenciler bir yandan mesleki bilgi edinirken bir yandan da dillerini geliştirmeyi hedeflemektedir,
- 5) Öğrenci veya araştırma bursları,
- 6) Öğrencilere çalışma izni tanınıyor olması ve iş olanakları,
- 7) Ülkenin sosyal yapısı ve yaşam şartları,
- 8) Kültürel faktörler,
- 9) İki ülke arasındaki ilişkiler ve köken bağları,
- 10) Coğrafi yakınlık,
- 11) Eğitimini tamamladıktan sonra ülkesinde veya uluslararası arenada iş bulma olanağı.

Uluslararası öğrencilerin tercihleri arasında özellikle eğitimin kalitesi, kazandıracağı nitelikler, beceriler ile (Nkoko, 2016: 6-22) uluslararası arena da tanınırlık ve iş yapma olanağının öne çıktığı görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversiteler uluslararası öğrencilere kazandırdıkları nitelikler ile dikkat çekerken aynı zamanda mezun uluslararası öğrencilerin bu ülkede çalışma ve iş yapma olanağı bulmaları, eğitim dilinin küresel dün-

yada en çok kullanılan İngilizce olması bu ülkeyi her yıl ilk sıraya koymaktadır. Benzer nedenlerle Birleşik Krallık da ikinci sıradadır. Oysa bu ülkeler eğitim harçlarının en yüksek olduğu ülkelerdir. Buradan çıkarılan sonuç öğrenci tercihlerinde eğitimin kalitesi, ülkenin gelişmişlik düzeyi ve eğitim dilinin en önemli etkenler arasında olduğu gerçeğidir. “Eğitim dilleri yaygın bir şekilde konuşulan ülkeler (İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rusça konuşan ülkeler gibi) mutlak ve göreceli anlamda uluslararası öğrencilerin tercih sıralamalarında ilk sıralarda yer almaktadırlar.” (Yirci ve Serin, 2022:965).

5.Uluslararası Öğrenci Sayıları Nasıl Artırılabilir?

Uluslararası öğrenci sayılarını artırabilmek için birçok yöntem uygulanabilir. Uluslararası öğrenciler ülke ve kurumun misafirleri olduğu düşünceyle onlara hoşgörüyle yaklaşmak oldukça önemlidir. Bu da turizmde olduğu gibi o ülkeden ve kurumdan memnun olan öğrencilerin başka öğrencilere de söz konusu ülke ve üniversiteyi önermeleriyle her geçen yıl sayılar artabilir. Yapılabilecekler:

- 1) Üniversitelerin eğitim kalitesi artırılması ve araştırma bütçelerine daha fazla kaynak ayrılması,
- 2) Programların akredite edilmesi,
- 3) Diploma denkliklerinin yaygınlaştırılması,
- 4) Farklı dillerde ve çok dilli eğitim programlarına yer verilmesi,
- 5) Programların gelişmiş ülke programlarıyla uyumlu olacak şekilde sürekli güncellenmesi,
- 6) Uluslararası öğrenci kabulü ve eğitim sürecine ilişkin daha sade, kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı mevzuatların düzenlenmesi,
- 7) Uluslararası öğrenci kabul politikasının olması ve öğrenci vizesi kolaylığı,
- 8) Üniversiteler web sayfalarında birçok dilde tanıtım,
- 9) Ülkeler ve üniversiteler arası ikili işbirliği anlaşmaları yapılması,
- 10) Yurtdışında tanıtım günleri düzenleme ve fuarlara katılma,
- 11) Yurt dışındaki temsilcilikler ya da bağlı vakıf ve dernekler aracılığıyla ülke ve ülke eğitimini tanıtım faaliyetlerine katkı sağlama,
- 12) Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının işe koşulması,
- 13) Youtube kanalları üzerinden tanıtım hazırlama,
- 14) Öğrencilere yaygın bir şekilde partime çalışma olanakları sunulabilme.

6.Uluslararası Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Ülkeye Katkıları

Uluslararası öğrenciler öğrenim gördükleri ülkelere birçok açıdan katkılar sağlamaktadırlar. Her şeyden önce eğitim gördüğü ülkenin birer dil, kültür ve işbirliği elçisi rolünü üstlenirler. O ülkenin dilini iletişim ve iş yaşamlarında kullanabildikleri gibi söz konusu dilde kültür ve sanat eserleri üretebilirler. Bunu özellikle sinema, müzik ve edebiyat gibi alanlarda çokça görmek mümkündür. Gerek doğrudan ve gerekse dolaylı olarak ülkenin dilini kullanan sayısının artmasına yardımcı olurlar. Bu da eğitim gördükleri ülkenin tanınırlığının daha da artmasına katkı sağlar.

Kendi ülkesi ile eğitim gördüğü ülkenin karşılıklı olarak birbirlerinin kültürlerini tanımalarına aracılık eder. Böylece ülkeler arasında kültürlerarası iletişim becerisi gelişir. Özellikle çok kültürlü toplumların inşasına katkıları oldukça önemlidir. Buna paralel olarak ileride her türlü işbirliğinin gerçekleşmesi daha kolay olur. Uluslararası öğrenciler ileride meslek yaşamına başladıklarında ülkesi ile eğitim gördüğü ülke arasında başta ticaret olmak üzere karşılıklı kurumlar arası işbirliğinin artmasına katkıda bulunabilirler. Uluslararası ilişkiler bağlamında ülkeler arasındaki siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesinde uluslararası öğrenciler etkin rol onarlar (Altbach, 1998; Barber & Morgan, 1987; Naidoo, 2006; Soo & Elliott, 2010; Akt: Tekin, 2022).

Uluslararası öğrencilerin ülkelere sağladığı katkılardan en çok dikkat çeken ekonomik katkıdır. Yükseköğretimde en fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan iki ülke olan ABD ve İngiltere beş önemli ihraç unsurundan biri olarak yükseköğretimi görmektedir (Yirci ve Serin, 2022:965). Uluslararası öğrencilerin Amerikan ve Birleşik Krallık ekonomilerine sağladığı katkı rakamları durumun önemini daha net ortaya koymaktadır. 2017 yılında uluslararası öğrencilerin ABD ekonomisine katkısı 40 milyar doları bulurken, ortalama yıllık 25-30 milyar dolar katkı sağlayan bir sektör konumundadır. Birleşik Krallık uluslararası öğrencilerden 2018-2019 eğitim-öğretim yılında toplamda 26 milyar sterline yakın bir gelir elde etmiştir (Akpınar ve Küçüköksel, 2022:147; Yılmaz ve Güçlü, 2021:246; Yirci ve Serin, 2022:965). Bu ülkelerde rakamların bu kadar yüksek olmasında hiç kuşkusuz eğitim ücretlerinin yüksek olmasının önemli payı bulunmaktadır. UNESCO tarafından hazırlanan raporlara göre her uluslararası öğrenci ev sahibi ülke ekonomisine bir yılda yaklaşık 10 bin Amerikan doları katkıda bulunmaktadır (Akt: Çakmakçı, 2023). Ekonomik katkı anlamında; 1) Dil kurslarına ödenen ücretler, 2) Okul eğitim harç ücretleri, 3) Öğrencilerin yaşamları için harcadıkları paralar önemli yekûn oluşturmaktadır.

Bir ülkenin yabancı uyruklu öğrenci çeşitliliği, uluslararası diplomasideki gücünü de etkilemektedir. Uluslararası öğrenciler genellikle her platformda eğitim gördükleri ülkeye karşı sempati besler ve uluslararası arenada destekçisi

olurlar. Bunun bilincinde olan ve küresel güç olduklarını her ortamda göstermeye çalışan Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkeler uluslararası öğrencilere ücretsiz eğitim hakkı sunmakta ve çalışma izni almalarını kolaylaştırmaktalar (Çağlar, 1999, <https://www.yugev.org>). Çünkü geleceğin güçlü ülkeleri artık ordularının gücüyle değil eğitim, bilim ve kültürel güç ile diğer ülkelerle iletişim ve etkileşime geçerek işbirliğini sürdürecektir.

Uluslararası öğrenciler eğitim gördükleri üniversitelerin niteliklerinin artması için etkili olurlar. Zira daha çok ve başarılı öğrenci çekebilmek için üniversiteler hem araştırma hem de eğitim-öğretimde sürekli iyileştirme ve geliştirme faaliyetleri sürdürmek zorunluluğu hissetmektedirler.

7. Uluslararası Öğrenci Olmanın Öğrencilere Sağladığı Kazanımlar

Başka bir ülkede eğitim görmek, özellikle de eğitim görülen ülke gelişmiş ülkelerden birisi ve üniversite de dünya sıralamasında üst sıralarda ise öğrenci kendisini daha iyi geliştirebilir. Mezun olduktan sonra dünyanın birçok yerinde daha fazla iş olanağına sahip olur ve üst görevlere daha rahat yükselebilir.

Uluslararası öğrenciler kendilerini çok dilli bireyler olarak yetiştirip birden fazla dilde iletişim kurma becerisine sahip olurlar. Anadili dışında ikinci bir dili konuşulduğu ülkede hem günlük yaşamda güncel iletişimdeki kullanımı hem de eğitim ortamında akademik kullanımı ile edinme ve öğrenme olanağı bulurlar. Bir yabancı dili yurt dışında öğrenenler yurt içinde öğrenenlere oranla hedef dile gerçek ortamda maruz kaldıklarından dil yeterlilikleri daha üst düzeyde olur (Stebbleton, Soria ve Cherney, 2013; Yılmaz ve Güçlü, 2021:246) ve dil becerileri daha iyi gelişir. Bu durum onların küresel pazarda daha rahat iş bulmalarına yardımcı olur.

Hem öğrenim gördükleri ülkenin hem de o ülkede eğitim gören diğer uluslararası öğrencilerle iletişim ve etkileşimlerinin sonucu çok kültürlü bireyler olarak kendilerini geliştirirler. Dolayısıyla bir yandan başka kültürleri tanıma ve kendi kültürüyle karşılaştırma olanağı bulurken diğer yandan da başka kültürlerle karşı hoşgörülü olmayı öğrenirler. Uluslararası öğrenciler kendi toplumu dışında başka bir toplumu deneyimleme fırsatı bulduğu ve farklı kültürlerden insanlarla bir arada eğitim gördükleri için küresel bakış açısı kazanırlar.

Uluslararası öğrenci deneyimine sahip öğrenciler uluslararası işbirliklerine daha açık olurlar ve çok uluslu projelerde daha rahat partnerler bulup yer alabilmektedir.

Sonuç

Her geçen gün daha çok küreselleşen dünyada uluslararasılaşma kaçınılmaz bir hal almaktadır. Uluslararasılaşmayı en çok etkileyecek alanların ba-

şında eğitim gelmektedir. Bunda da en etkin rol oynayıcı aktörler uluslararası öğrenciler olabilir. Zira onlar iletişim ve etkileşimde üstlenecekleri rollerle kültürel ve ekonomik entegrasyonları daha başarılı bir şekilde sürdürebilirler.

Bir ülkenin uluslararası öğrenci sayısını artırmada görev sadece ülke yöneticilerin geliştirdiği politikalar ve üniversitelerin planlamalarıyla sınırlı kalmamalıdır. Özellikle kentlerde belediyeler başta olmak üzere kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları, uluslararası öğrencileri hem desteklemeli hem de onlarla birlikte ülkenin tanıtımına yönelik çeşitli etkinlikler düzenleyerek ileriye dönük işbirliği potansiyeli yaratmaya çalışmalıdırlar. Bu etkinlikler sayesinde bir yandan misafir olunan ülkeyi, diğer yandan da öğrencilerin geldikleri ülkeleri karşılıklı olarak tanıma olanakları yaratılır. Ortak bir dil kullanarak hem kültürlerarası iletişimin gelişmesine hem de geleceğe dönük işbirliği hedeflerinin belirlenmesine kapı aralanmış olur.

Üniversitelerin uluslararası arenada görünürlüğünün artmasında kurumda çalışan bilim insanlarının gerçekleştirdiği bilimsel faaliyetler ve yürütülen projeler yanında çalışan uluslararası öğretim üyeleri ve kabul ettiği uluslararası öğrenci sayıları da önemlidir. Bir başka deyişle yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşmasında uluslararası öğrenci hareketliliği etkin rol oynamaktadır. Ancak sadece niceliğin değil niteliğin de artırılması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akıllı, E. (2023). Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretimde Uluslararasılaşma, *Kriter*, 8 (82).
- Akpınar, T. ve Küçüköksel, N.Ç. (2022). Dünya’da ve Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Ülkelere Katkıları. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences BNEJSS*, 08 (02), 140-151.
- Altbach, P. G. (1998). *Comparative higher education: Knowledge, the university, and development*. Hong Kong: Comparative Education Research Centre, The University of Hong Kong.
- Arapachiev, A. (2024). *İngiltere’de Uluslararası Öğrencilik*, UDEF.
- Barber, E. G., & Morgan, R. P. (1987). The impact of foreign graduate students on engineering education in the United States, *Science*, 236 (4797), 33-37.
- Bryła, P. (2015). Self-reported effects of and satisfaction with international student mobility: A large-scale survey among Polish former erasmus students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 191, 2074-2082.
- Çağlar, (1999). Yükseköğretimin uluslararasılaşması, <https://www.yugev.org> .
- Çakmakçı, N. (2023). Hürriyet gazetesi 04.04.2023. <https://www.hurriyet.com.tr>. Erişim Tarihi: 20.04.2024.
- Çalikoğlu, A. (2023). Türkiye’de Yükseköğretimin Uluslararasılaşması: Tematik ve Metodolojik Bir Analiz. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 98-113.
- Douglass, J. A. & Edelstein, R. (2009). The global competition for talent. Center for Studies in Higher Education Research & Occasional Paper Series: CSHE.8.09, 1-22.
- Ellingboe, B. (1998). Divisional strategies to internationalize a campus portrait. In J. A. Mestenhauser & B. Ellingboe (Eds.), *Reforming the higher education curriculum: Internationalizing the campus*, 198–228). Phoenix: The Oryx Press.
- Erken, M. (2021). *Türkiye’de Uluslararası Öğrencilik Çalışmaları*, İstanbul Üniversitesi Yayınlar.
- Hıra, İ.H. ve Karaca, K. (2022). *Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*. Türkiye Gençlik STK’ları Platformu, Ankara: TGSP.
- Huang, F. (2007). Internationalization of higher education in the era of globalization: What have been its implications in China and Japan? *Higher Education Management & Policy*, 19 (1), 47–61.
- Kehm, B.M. (2005). The Contribution of International Student Mobility to Human Development and Global Understanding, *US-China Education Review*, 2 (1).
- Knight, J. (1994). Internationalization: Elements and checkpoints (Research Monograph, No. 7). Ottawa: Canadian Bureau for International Education.
- Lee, K. H., & Tan, J. P. (1984). The international flow of third level lesser developed

- country students to developed countries: Determinants and implications. *Higher Education*, 13(6), 687-707.
- Levent, F. ve Karaevli, Ö. (2013). Uluslararası öğrencilerin eğitimine yönelik politikalar ve Türkiye için öneriler. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38, 97-117.
- Naidoo, V. (2006). International education: A tertiary-level industry update. *Journal of Research in International Education*, 5 (3), 323-345.
- Nkoko, M.M. (2016). Yurtdışında Eğitimin Zorlukları: Türkiye, Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Öğrenciler Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Özer, M. (2012). Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (1), 10-13.
- Özoğlu, M., Gür, B. S., & Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında Türkiye’de uluslararası öğrenciler*. Ankara: SETA.
- Project Atlas, 2023.
- Pusser, B. & Turner, J. K. (2004). Changing patterns challenging policymakers. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 36 (2), 36-43.
- Samadlı, M. (2022). Türkiye’deki Uluslararası Öğrencilerin Durumu. *CenRaPS Journal of Social Sciences*, 4 (1), 159-168
- Shields, R. (2013). Globalization and ISM: A network analysis. *Comparative Education Review*, 57 (4), 609–636.
- Soo, K. T., & Elliott, C. (2010). Does price matter? Overseas students in UK higher education. *Economics of Education Review*, 29, 553–565.
- Stebleton, M. J., Soria, K. M. & Cherney, B. T. (2013). The high impact of education abroad: College students’ engagement in international experiences and the development of intercultural competencies. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, 22 (1), 1-24.
- Tekin, M.K. (2022). Dünyada ve Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Mekânsal Perspektiften İncelenmesi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 31 (1), 139-154.
- Tight, M. (2022). Internationalisation of higher education beyond the West: challenges and opportunities – the research evidence. *Educational Research and Evaluation*, 27 (3-4), 239-259
- Türkiye’de Yükseköğretim ve Uluslararasılaşma, 2016.
- Wildavsky, B. (2010). *The great brain race: how global universities are reshaping the world*. Princeton: Princeton University Press.
- Yılmaz G., ve Güçlü N., (2021). Türkiye’de uluslararası öğrenci hareketliliğinin görünümü. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11 (1), 245- 256.
- Yirci, M. ve Serin, S. (2022). Yüksek Öğretimde Uluslararası Öğrenci Hareketliliği. Adem Çilek M ve Murat Koçali (Eds) *XIII. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu Eyfor XIII Tam Metin Bildiri Kitabı*, Ankara: Eyuder Yayınları.

Euronews.com. Erişim Tarihi: 22.04.2022.

<https://www.beykent.edu.tr> › detay ›. Erişim Tarihi: 02.11. 2022.

<https://www.hotcourses-turkey.com> ›. Erişim Tarihi: 22.03.2017.

<https://www.oecd.org> ›.18.03.2024.

<https://udef.org.tr> › 01.06.2024.

<https://unesco.org.tr>. Erişim Tarihi: 20.04.2024.

<https://www.yok.gov.tr> ›. Erişim Tarihi: 18.04.2024.

<https://www.ytb.gov.tr> ›. Erişim Tarihi: 20.04.2024.

<https://www.yugev.org> ›. 20.04.2024.

Bölüm 4

AFYONKARAHİSAR İLİ BOLVADİN İLÇESİNDE DOĞUM VE ÇOCUK İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Solmaz ERTÜRK¹

Serdar ŞİMŞEK²

1 Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

2 Doç. Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, serdar.simsek@bilecik.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-6486-2249

Giriş:

Belli bir grup içerisinde yaşayan ve o topluma ait değer ve kabuller ekseninde kültürlenme sürecinden geçen her birey, böylelikle toplumsal kimlik değerlerini benimser ve toplumla bütünleşir. Toplumun beklenti ve kurallarına göre hareket eden birey, kimi dönemlerde toplumdaki mevcut kimliğini ve statüsünü tayin eden bazı aşamalardan geçer. Bireyin kimliksel değişimini belirleyen aşamalarda bazı kutlama ve törenler icra edilir. Geleneksel alışkanlık ve davranış biçimleriyle oluşan bu törenler, aynı zamanda pek çok inanç ve sembol unsuru barındırır. Zira yeni statü ve kimlik edinme süreci, her zaman toplumsal kriz anlarıdır ve krizler dinî ve büyüsel birtakım ritüelistik işlemlerle bertaraf edilir. Bireyin toplum içindeki statüsündeki değişime odaklanan Fransız antropolog A. V. Gennep, “Geçiş Ritleri” isimli klasik eserinde geçiş törenlerini incelemektedir. Ona göre her toplum kendi içerisinde birden çok özel toplumdaki meydana gelir, bu özerk toplumların, kendisini kapsayan genel toplumdaki ne derece bağımsız ise o derece düşük bir uygarlık seviyesinde olduğunu vurgular (Gennep, 2022: 9). Bütün toplumlarda, bireylerin yaşamının bir uğraştan diğerine geçişten ibaret olduğunu belirten Gennep, bireylerin yaşamının birbirini takip eden aşamalardan oluştuğuna dikkat çeker. Doğum, ergenlik, evlilik, babalık, meslekî ilerleyiş ve ölüm gibi sıralanabilecek bu aşamalar, bireyi bir konumdan diğer bir konuma taşımayı amaçlayan bu dönüm noktaları, amaca yönelik bazı törenlerle ilişkilidir (Gennep, 2022: 11).

Bireylerin hayatında geçiş ritüellerinin oldukça önemli bir anlamı bulunduğunu söyleyen Gennep, hemen tüm toplum tiplerinde bir yaştan diğerine, bir uğraştan diğerine başarıyla geçişin söz konusu olduğunu, yaşların ve uğraşların ayrıldığı yerde ise bu geçişe özel edimlerin eşlik ettiğini söyler. Yaşamın kendisi de bir özel toplumdaki diğerine ve bir toplumsal konumdan diğerine peş peşe geçişleri zorunlu kılar. Bu açıdan bakıldığında bireylerin hayatının birbirini takip eden çeşitli aşamalardan ibaret olduğu görülür. Sonlar ve başlangıçlar benzer bütünler oluşturur: doğum, ergenlik, evlilik, babalık, sınıfsal ilerleyiş, mesleki uzmanlaşma ve ölüm. Tüm bu ritlerin temel amacı ise bireyi belli bir konumdan bir başka konuma getirmek olarak özetlenebilir. Nihayetinde birey değişir. Çünkü farklı aşamalardan geçerek yeni bir bütüne kavuşmuştur. Doğum, çocukluk, ergenlik, nişan, düğün, gebelik, babalık ve cenaze merasimleri bu yönden oldukça benzer özellikler taşır (Gennep, 2022: 11).

Her insanın hayatında en önemli dönüm noktaları olarak adlandırılacak olan doğum, evlenme, çocuk ve ölüm gibi geçiş dönemleri mevcuttur. Bu önemli geçiş dönemleri ile ilgili birtakım inanışların ve uygulamaların toplumdaki topluma değiştiği gözlemlenir.

Bu çalışmanın konusu; Afyonkarahisar ilinin Bolvadin ilçesinde doğum ve çocuk ile ilgili inanışlar ve yapılan uygulamaların incelenmesinden oluşur.

Bu çalışmanın amacı; insan hayatında önemli dönüm noktalarını oluşturan ve geçiş dönemleri olarak tanımlanan konu başlıkları içerisinde doğum ve çocuk konularını, Afyonkarahisar ilinin Bolvadin ilçesi örneğinde incelemektir. Çalışma kapsamında Bolvadin’de ikamet eden kaynak kişilerden ilk aşamada sözlü mülakat yöntemiyle doğum ve çocuk konuları üzerine derleme yapılmıştır. Mülakat sırasında aktarılan bilgiler ses kaydedici bir cihaz vasıtasıyla kaydedilmiş, zaman zaman da üzerinde dikkatle durulması gereken ayrıntılar yazılı olarak not edilmiştir. Geçiş dönemleri kapsamında ele alınması gereken ve Bolvadin yöresinde halk inanışlarında önemli bir konuma sahip olan tekke, türbe gibi mekânlar bizzat gidilerek görülmüştür. İkinci aşamada, sözlü mülakat yoluyla derlenen bu malzeme yazıya geçirilerek alt başlıklar hâlinde tasnif edilmiştir.

1. Bolvadin Hakkında Genel Bilgi

Bolvadin, Ege bölgesinin iç bölümünde Konya-İstanbul karayolu üzerinde konumlanmıştır. Afyonkarahisar il merkezine 60 km uzaklıkta olup Afyonkarahisar-Konya karayolundan 10 km içeridedir. Doğusunda Sultandağı ilçesi, batısında Afyonkarahisar, güneyinde Çay ilçesi, kuzeyinde ise Emirdağı ilçesi yer alır. Güney doğusunda, Bolvadin’e uzaklığı 7 km olan, 125 km² yüzölçümüne sahip Eber Gölü ve Afyon merkez topraklarından doğup, Bolvadin’in güneyinden geçerek bu göle dökülen Akarçay vardır. 2022 yılında nüfusu 35.000 olarak tespit edilen ilçenin yüzölçümü 1108 km² dir. Ortalama yüksekliği 1016m. dir (Bayar, 2005: 13; Bayar, 1996).

Bolvadin, geniş ve düz bir ova üzerindedir. Ova, yer yer çayırlarla kaplıdır. Burada ağaç unsuru olarak meşe, ardıç ve çam vardır. Su kenarlarına söğüt ve kavak ağaçları yetişir. Bolvadin ovasının en alçak kısmı olan Eber Gölü yer yer sazlık ve kamışlıklarla kaplıdır. Bu kamış ve sazlıklar, hasır, yastık ve kâğıt üretim ham maddesi olarak değerlendirilmektedir (Kavas, 1984: 19). İlçenin Sultandağları, Emirdağları ve Paşadağları üzerinde muhtelif yaylaları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Paşadağı ve Çoğu yaylalarıdır. Eber Gölü havzası teknotik bir çukur olup, Akarçay’ın ve Sultandağları’nın kaynak sularıyla beslenerek oluşmuştur. Tek akarsuyu olan Akarçay, Ahır dağlarından doğar ve Eber Gölü’ne dökülür. Üzerinde Altıgöz, Develi, Kırkgöz ile Sırt köprüsü gibi köprüler vardır (Solmaz, 2007: 1).

Birçok farklı kaynakta tespit edilen bilgilere göre 10 bin yıllık bir geçmişe sahip olan Bolvadin, Anadolu’daki bütün devirleri yaşamıştır. Yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde elde edilen bulgular ve malzemeler, Bolvadin’de arkaik ve antik çağın bütün devirlerinin yaşandığını göstermektedir. Selçuklular zamanında camiler, çeşmeler, hanlar, hamamlar, medreseler ve köprüler gibi pek çok mimari eser inşa edilmiştir. Bu eserlerden yalnız Alaca Camisi (inşası M. 1271) günümüze kadar gelebilmiştir. Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra Karamanoğulları, Germiyanogulları, Eşrefogulları ve Sahipata-

oğulları Beyliği arasında el değiştiren Bolvadin; Sultan I. Murat döneminde, 1362 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1402 Ankara Savaşından sonra kısa bir süre için el değiştirmiş, 1429 yılında nihai olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlılar Döneminde çevrenin kültür merkezi haline gelmiş, bilhassa Kanuni Sultan Süleyman ve Sultan II. Abdülhamit zamanında yapılan eserler günümüze kadar ulaşabilmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın önemli stratejik yerlerinden birisi olan Bolvadin, Cumhuriyet döneminde gelişerek çevrenin en gelişmiş şehirlerinden birisi olmuştur (Solmaz, 2007: 2).

3. Geçiş Dönemleri

Toplumların geleneksel dünya görüşü ve değerlerinin birikimi olan kültürel gelenekler, genellikle geçiş törenleri etrafında kümelenir. Zira bireyin hayatındaki kriz ve bütünleşme anlarını sembolize eden geçiş törenlerinde geleneksel inanışlar ve bu inanışların tayin ettiği pek çok uygulama ve pratik bulunur. Fransız antropolog A. V. Gennep, geçiş ritüellerini üç aşama ile sistemleştirir. Ona göre geçiş ritüelinin ilk aşaması, “ayrılma”dır. Buna göre birey ayrılma aşamasında eski durumundan, kimliğinden kopar. İkinci aşama ise, belki de krizin en yoğun hissedildiği aşamadır. Bu aşamada bireyin önceki durumu ve kimliğinden ayrılıp yeni kimliğiyle bütünleşmediği ara aşamayı temsil eder. Birey bu aşamada âdeta iki durum arasındadır. Dolayısıyla eşiksellik olarak tanımlanır. Üçüncü ve son aşamada ise bireyin yeni kimliğiyle bütünleştiği aşamadır (Gennep, 2022). Antropolog Victor Turner da eşik dönemi üzerinde özellikle durur ve eşik aşamasında bireyler eski ve yeni konumları arasında kalmışlardır. Diğer taraftan eşik aşamasında bireyler birbirleriyle daha yakın ilişki halindedirler. Turner, bu tür toplumsal ilişkilerin mevcut olduğu grup için “communitas” terimini kullanır. Zira bu grup bir tür cemaat niteliğine sahiptir (Lavenda ve Schultz, 2019: 103).

Folklor ile ilgili kaynaklarda genellikle insan yaşamının önemli dönüm noktaları olarak üç geçiş dönemi tespit edilir. Bu üç temel dönüm noktası; “doğum, evlenme ve ölüm”den oluşur (Örnek, 2016: 183). Her bir konu başlığı kendi içerisinde birtakım alt kollara ayrılır. Anadolu nüfusunu teşkil eden hemen her toplumda, insan hayatının önemli dönemeçlerini teşkil eden geçiş dönemleri ile ilgili birtakım inanış ve uygulamalar mevcuttur. Antropologların genellikle üç aşamada sistemleştirdikleri geçiş ayinlerinin özellikleri, Türk Dünyasındaki geçiş ayinlerinde de takip edilebilir.

Esasen geçiş ritüellerine yalnızca geleneksel dünya görüşünün hâkim olduğu toplumlarda değil, modern toplumlarda da rastlanmaktadır. Her ne kadar söz konusu ritüeller Batılı modern toplumlarda “yumuşatılmış” olsalar da hâlâ temel geçiş törenleri önemini muhafaza etmektedir (Eriksen, 2019: 225). Türkiye’de de hızlı kentleşmeyle birlikte geleneksel ortamından kopan kitleler bazı eski alışkanlıklarını terk etseler de yeni ortam ve şartlarda da temel geçiş aşamalarını belli ritüelistik işlemler eşliğinde kutlarlar. Diğer taraftan

modern toplum yapısı içerisinde sosyal hiyerarşiyi tayin eden statü geçişlerinde bu tür kutlama ve törenlerden yararlanılır. Örneğin asker uğurlamaları ve yeminleri, mezuniyet törenleri, muhtelif kutlama törenleri vb. bu türden uygulamalara örnek teşkil edebilir. Fakat modern toplum bağlamında kimi zaman sanal mezar ziyaretleri, düğünlere uzaktan iştirak etme gibi internet ortamında yürütülen işlemlerde geleneksel ritüellerin dönüştürücü gücünün kaybolduğunu da belirtmek gerekir (Ersoy, 2018: 132-133).

3.1. Doğum

3.1.1. Doğum Öncesi

3.1.1.1. Kısırlık ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Aile, toplumun temelini teşkil eden en önemli kurumdur. Öyle ki toplumun varlığı aile ile kâimdir. Ailenin kurulabilmesi hususunda ana unsuru teşkil etmesinden dolayı, kadının Türk toplumunda hususi bir konumu bulunmaktadır. Neslin ve aile kurumunun idamesi ancak kadının varlığıyla mümkün olabilir. Ancak bazı nedenlerden dolayı zaman zaman kadının bu rolü sekteye uğrayabilmektedir. Kadının toplumdaki bu mühim rolü ifa edebilmesi noktasında en önemli engellerden biri olarak kısırlık karşımıza çıkar. Kısırlık, özellikle kadın söz konusu olduğunda, birçok toplumda hoş karşılanmayan bir durumdur. Geleneksel zihniyetin hâkim olduğu kesimlerde kısırlık kusuru, genellikle kadınlarda aranır. Buna göre “gelin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için, kadının doğurması gerekir. Kısır kadın, özellikle geleneksel kesimde horlanır, ezilir ve aşağılanır, bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurabilmek için birtakım çarelere ve yollara başvurur.” (Örnek, 2000: 132).

Bugün çeşitli tedavi yöntemleri mevcut olmakla beraber, geçmişte tedaviye erişimin bu kadar kolay olmamasından dolayı, birçok kadın çocuğu olmadığı gerekçesiyle ailesinin dağılması veya kuma getirilmesi gibi çeşitli zorluklara maruz kalmıştır. Türklerde kısırlığın lanet olarak algılanması, Dede Korkut Kitabında da görülür. Boğaç anlatısında çocuksuz ailelerin lanetlendiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Söz konusu anlatıda Dirse Han, çocuksuz oluşu sebebiyle Bayındır Han tarafından horlanır. Bunun üzerine Dirse Han ve karısı, açları doyurmak, çıplakları giydirmek, borçluyu borcunda kurtarmak ve ziyafet vermek gibi uygulamalara başvururlar (Ergin, 2018: 77-81).

Türk Dünyasında ve Anadolu Türklerinde kısırlığın giderilmesinde bazı yollara başvurulur. Çocuk sahibi olabilmek için olağanüstü güçlerden yararlanma ve akılcı-gerçekçi ilaç ve onarma işlemlerine başvurulur (Boratav, 1973: 175). Olağanüstü güçlerden yararlanma türbe, yatır ziyaretleri ve kutlu yerleri gezme olarak bilinir. Genellikle kısır kabul edilen kadınlar, bu kutsal yerleri ziyaret edip birtakım ritüelistik ve büyüsel işlemleri yerine getirirler. Türk Dünyasında kısırlığın tedavi edilmesi amacıyla genellikle yatır ve türbe

ziyaretleri uygulanır. Atalar kültürle yakından ilişkili olan bu ziyaretler ekseriyetle kutsal şahsiyetler etrafında kümelenir. Örneğin Kırgız Türklerinde kısır kadınlar, âdeta toplumdan tecrit edilirler. Kimi toplantı ve merasimlere iştirak etmelerine izin verilmeyen kısır kadınlar, doğurgan olabilmek için kutsal sulara yıkanır, türbeleri ziyaret ederler, şaman ve Umay Ene'den yardım isterler (Yeşil, 2021: 58).

Bolvadin yöresinde de Anadolu'nun diğer birçok bölgesinde olduğu gibi, kadın için kısırılık hoş karşılanmayan bir durumdur. Evlendikten sonra belli bir süre gebe kalmayan, çocuk doğurmayan ve kısır olduğu düşünülen kadın, başta eşinin ailesinde bulunan kişilerce (kayınbaba, kayınvalide, görümce ve kayınbirader) hor görülür. Konu komşusu, kısır olduğu düşünülen kadına acıyarak bakar, kadının yanında çocuk sevmek ya da çocukları yüksek sesle ünlemek ayıp karşılanır (Kaynak-1).

Bolvadin'de kısırılık hem erkek hem kadın için bir kusur sayılırdı. Ama en çok kadının kısır olduğu düşünülür, erkeğin kısır olması pek bilinmezdi. Evlendikten sonra belli bir süre gebe kalmayan kadın, hem eşinin ailesi (kayınbaba, kayınvalide, görümce ve kayınbirader) hem akrabalarınca hor görülürdü. Kendi ailesi ise bu duruma çok üzülür, bunu ayıp sayarlardı. Özellikle anası, halası, teyzesi gibi yakın akrabaları derdine derman bulmak için çalışırdı. Okuyup üflemesi, macun vb. şeyler hazırlaması için gelin, tanıdık çevrelerden öğrenilen hocalara götürülürdü. Bazen çevreden duyulan, tavsiye edilen nefesi kuvvetli denilen bir hocaya muska yazdırılır, gelinin yelegeine, fanilasına bu muska dikilirdi. Bazen de okuntulu su içirilirdi. Çocuğu olmayan gelinin ve oğlanın yanında çocuk sevmek, çocukları sesli ünlemek ayıp görülürdü (Kaynak-6).

Bolvadin'de kısır gelinin çocuğu olsun diye tekke ve türbelere gidilip adaklar adanır, evliyalardan medet beklenir. Bunun için gidilen belli başlı yerler Abdülkadir Geylani Türbesi, Abdülvahap Gazi (Uzun Tekke) ve Kızıl Kürse (Heybeli Kaplıcası) olarak zikredilebilir. Özellikle Kızıl Kürse'de çocuğu olmayan kadınların gidip çaput bağladığı bir dilek ağacı vardır. Çocuğu olmayan kadınlar bizzat kendisi bu ağaca bir bez parçası bağlar ya da civarda bulunan küçük bir erkek çocuk çağırılıp çocuğun eliyle bez bağlanır ve dilek dilenir. Özellikle erkek çocuk murat eden kadınlar bu bezi bir erkek çocuğa bağlatır çocuğa da para ya da şeker verirler (Kaynak-1).

“Eski dönemlerde tıbbi yöntemler çok bilinmezdi. Daha çok tekkeye, türbeye gidilir, adak adanır, nefesi kuvvetli hocalara okutulur ya da kocakarı ilaçları uygulanırdı. Daha çok Abdülkadir Geylani Türbesi'ne ya da Uzun Tekke'ye gidilip dua edilirdi. Biz çocukken Geylani türbesinde tahtadan büyükçe bir tokmak vardı. Bu tokmak ile gebe kalması istenen kadının sırtı sıvazlanırdı. Aynı uygulama küçük çocuklara da uslu olsun diye yapılırdı. Eğer kadının çocuğu erkek olursa evliyanın adı (Abdülkadir) verilir, kız olursa da

evliyanın eşinin adı olan Ayşe Dudu adı verilirdi. Bu şekilde çocuğun olmasına vesile olan evliya minnet dile getirilirdi. Özellikle çocuğu geç olan kadınlar çocuklarına bu isimleri verirdi” (Kaynak-2).

Kimi zaman kısır kadınlar farklı işlemlere de başvururlar. “Çocuğu olmayan kadın, okuntulu çörek otunu bir beze sarar, bir rivayete göre 4 gün bir rivayete göre de kırk gün üzerinde taşır. Kadın, civarda meşhur olan bazı hocalara götürülüp okutup üfletilir, hocadan dua istenir. Bunun yanında gebe kalmak isteyen kadına bazı otlu karışımlar da yedirilir. Birer tutam çörek otu, keşiş otu, nane ve zencefil bal ile karıştırılıp kadına kırk gün yedirilir. Bazı kocakarılar gebe kalmak isteyen kadının sırtına (beline) bir kuşak ile soğan bağlar, okur üfler. Bu soğan dört gün ya da yedi gün gelinin belinde durur” (Kaynak-1).

Kısır olan ya da çocuğu olmayan kadınlar için ebegümece hazırlanırdı. Bu bitki bazen çiğ yedirilir bazen de kaynatılıp suyu içirilirdi. Bunun yanında okuntulu incir ve hurma da yedirilirdi. Bir başka uygulama da gelini hamama götürmektir. Çocuğu olması istenen gelin ailece hamama götürülür, bazı bitkilerle beli ovulur, beli kütletilirdi (Kaynak-2).

“Kısır olan ya da çocuğu olmayan kadınlara yapılan bir şey de kupa ve çömlek vurmaktır. İşin ehli olan bir kocakarı tarafından pamuğun ucu ispirotoyla yakılır ve bu kullanılarak kupa vurulurdu. Bazen de kupa yerine çömlek vurulurdu” (Kaynak-3).

“Gelinin kısır olması, ailece ayıp sayılırdı. Bunun için de yakın akrabaların tavsiyeleri üzerine çeşitli yollar aranırdu. Özellikle hala, teyze gibi güveninin yakın akrabası olan kişilerden iyi bir hoca adı sorulurdu. Tavsiye edilen hocalara gizlice gidilirdi. Bu hocalar gelini okur üfler, bir muska yazardı. Gelin bunu 40 gün yanında taşır ya da yeleğinin içine dikerdi. Bazen de gidilen hoca tarafından çörek otu, zencefil, bal, keşiş otu gibi otlar karıştırılır ve bir macun yapılırdı. Gelin bunu yedi gün ya da kırk gün yerdi” (Kaynak-7).

3.1.1.2. Aşerme ve Gebelik ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Anadolu’da aşerme, gebelik esnasındaki önemli süreçlerden birini teşkil eder. Anadolu’nun hemen her yöresinde aşerme ile ilgili kısmen benzer, bazı yönlerden de birbirinden farklı inanış ve uygulamalar olduğu görülmektedir. Bolvadin yöresinde de gelinin aşermesi ile ilgili birtakım inanış ve uygulamalar tespit edilmektedir. Anadolu’da gebe kadın bu aşamada bazı şeyleri yemekten sakınır veya kimi şeyleri yemeye çalışır. Özellikle acı, baharatlı ve ekşi yemekten kaçınır. Gebe kadınların aşerdiği yemekleri mutlaka yemesi gerektiğine ilişkin yaygın bir inanç bulunmaktadır. Eğer aşerdiği bir yiyecek yenilmezse, doğacak çocuğa zararının dokunacağına inanılır (Örnek, 2000: 134).

Bolvadin yöresinde benzer inanış ve uygulamalar vardır. Buna göre gebe olan bir gelinin aşerdiği şeye göre cinsiyet tahmini yapılır. Gelin ekşiye aşerirse çocuğun kız, tatlıya aşerirse erkek olacağına inanılır. Gebe gelinin aşerdiği şeyi temin etmek ve yedirmek de çok önemlidir. Gebe gelin bir şeye aşerer de yiyemezse bunun çocukta zuhur edeceğine inanılır. Örneğin gelin ciğer aşerdi, yemezse çocuk doğduğunda vücudunun bir yerinde ciğer şeklinde bir leke olur (Kaynak-1).

Gebe kadınların kimi yiyeceklerden kaçındıkları tespit edilmiştir. Buna göre hamile olan gelin aşerse de dut, çilek gibi meyvelere dokunmaması gerekir. Dokunursa çocuğun vücudunda meyvenin şekline ve rengine benzer bir leke olacağına inanılırdı (Kaynak-2).

Gebe gelinin her şeye ellemesi ve bakması hoş görülmez. Özellikle ciğer gibi çilek gibi şeyleri eline almaması gerekir. Bu gibi şeylere dokunursa çocuk doğduğunda vücudunda ciğer ya da çilek gibi leke olur. Her şeye bakması da makbul olmaz. Özellikle çirkin insanlara veya hayvanlara bakmaması, uzak durması gerekir. Bunlara bakarsa çocuğu çirkin olur (Kaynak-2).

Hamile olan gelin, aile ve akrabalar arasında değer görürdü. Herkes onun üstüne titrerdi, ağır iş yaptırılmazdı. Gelinin aş erdiği şeylerin hemen alınması gerekir. Bulunmayan bir şeye aş ererse sağa sola haber salınır, yola gidenlere tembih edilirdi. Gelin bir şeye aş erer de yiyemezse çocuk doğunca vücudunda leke olur derlerdi. Bazen insanların kolunda lekeler görür, balığa ya da ciğere benzetirdik. Bu lekeleri aş ermeye yorardık. Bir de hamile olan gelinin kırmızı yiyeceklere dokunması yasaklanırdı. Dokunursa çocuğun vücudunda leke olur derlerdi. Özellikle ciğer, dalak, dut gibi kırmızı renkli şeylerden gelin uzak dururdu (Kaynak-7).

Gebe kalan gelinin ya da kocasının yakın akrabaları duruma çok sevinirler. Nazar değmemesi için gelinin gebe olduğunu bir müddet etrafa duyurmazlar. Akrabadan kimisi de bu duruma sevinmez ve haset ederler. Bunların nazarından korumak için de bazı uygulamalar vardır. Gebe gelinin nazar olacağından ve başına bir şey geleceğinden çok korkulur. Yakınları gelinin dışarı çıkmasına hoş bakmazlar. Bolvadin’de nazar ile ilgili de bazı inanışlar vardır. Renkli gözlü (keler göz/gök göz) insanların nazarının çabuk değiştiğine ve tesirli olduğuna inanılır. Bu yüzden konu komşu ve akraba arasında böyle renkli gözlü olanlar varsa gelin onlara gönderilmez ve gösterilmez (Kaynak-1).

Gebe olan gelin, halk arasında ilgi ve değer görürdü. Ağır işten ve zarar göreceği şeylerden sakınılırdı. Ev halkı tarlaya, bahçeye giderken gelin evde bırakılır, yanına da ev halkından biri bekçi konurdu. Gebe olan gelini korumak için bazı yasaklar da konurdu. Gelinin çirkin insanlara, kötü şeylere veya hayvan leşine bakması uygun görülmezdi. Böyle olursa çocuğun çirkin veya kötü huylu olacağına inanılırdı. Bir de gebe gelinin ciğere ve dalağa veya bunun gibi kırmızı yiyeceklere dokunması yasaklanırdı. Bunlara dokunursa

çocuğun vücudunda aynı şekilde bir leke olacağı düşünülürdü. Bununla ilgili de akrabalarından elinde, kolunda, boynunda leke olanlar örnek olarak anlatılırdı (Kaynak-8).

Çok Çocuğu Olan Kadınların Gebe Kalmaktan Kaçınması

Eğer gebelik 1-2 ay gibi erken dönemdeyse çocuk aldırma (kürtaj) yoluna başvurulurdu. Daha ileri bir dönemdeyse çocuk düşük olsun diye yüksek yerden atlar ya da ağır bir eşya kaldırırlardı (Kaynak-2).

Eskiden aileler çok kalabalıktı. Her ailenin en az dört beş çocuğu olurdu. Ama beşten altıdan fazla çocuk olması da hoş karşılanmazdı. Bunun sebebi belki çocukların masrafının ağır olması ya da hepsine bakmanın zor olmasıdır. Bu nedenle dört beş tane çocuğu olan kadınlar hamile kalmak istemezlerdi. Eğer hamile kalmışsa ve çocuk bir iki aylıksa bir ebeden ya da mahallede bulunan yaşlı ve tecrübeli bir kadından çocuğu aldırma için yardım istenirdi. Eğer çocuk dört ayı geçmişse o zaman da gebe olan gelin bilerek dikkatsiz davranır, ağır eşya kaldırır, hayvan altı kürür, bunun gibi ağır işler yapardı ki çocuk düşük olsun (Kaynak-8).

3.1.1.3. Çocuğun Cinsiyeti

Bolvadin'de Çocuğun Cinsiyeti ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Anadolu'da gelenekselliğin hâkim olduğu kesimlerde erkek çocuk her zaman kız çocuğa tercih edilir. Ataerkil toplum ve erkek egemen toplumun yapısı dikkate alındığında, ilk çocuğun erkek olması beklentisi oldukça yaygındır (Örnek, 2000: 136). Anadolu'nun muhtelif yerlerinde özellikle erkek çocuk doğurmak için pek çok dinsel ve büyüsel işleme başvurulur. Örneğin, muska yazdırma, türbeleri, yatırıları ziyaret etme, çok oğlan doğurmuş kadının kuşağını bağlama, kız çocuklarını Döne, Yeter, Rabiye gibi isimler koyma erkek çocuk doğurmak için uygulanan pratiklerden birkaçıdır (Örnek, 1979: 46-50).

Bolvadin yöresinde de genellikle erkek çocuğa rağbet edilir. Çocuğun erkek olması için bazı yollara başvurulur. Çocuğu erkek olsun diye geline koç eti yedirilir. Bunun yanında tekke ve türbelere gidilir, adaklar adanır. Özellikle Abdülkadir Geylani türbesine gidilip dua edilir, gebe olan gelin burada bir müddet yatırılır (Kaynak-1).

Çocuğun cinsiyeti hakkında bazı inanışlar ve uygulamalar da vardır. Erkek bebeği taşıyan gelin çok kumar, bulantısı ve tiksinişi çok olur. Kız bebeği olan gelinde belirtiler daha hafif olur. Gebe gelinin karnının şekli de bebeğin cinsiyetini gösterir. Eğer gelinin karnı sivri ve öne doğru çıkıksa bebek erkek, yuvarlak ve yayvan ise bebek kız olur. Ana karnındaki bebeğin cinsiyetini tahmin etmek için bazı şeyler yapılır. Tecrübeli bir ebeye götürülüp bebeğin cinsiyeti ile ilgili tahmin sorulur. Bunun dışında halk inanışına dayalı bazı

uygulamalar da vardır. Cinsiyetini tahmin etmek için lades kemiği çektirilir. Kemik kırılır da ucu gelinin elinde kalırsa bebek erkek, ucu kemikte kalırsa bebek dişi olur. Bir başka uygulama da yastığa oturtmadır. Gelin dışarıdayken iki yastıktan birinin altına makas, diğerine bıçak konur. Sonra gelin içeri çağırılır ve bir yastığa oturması istenir. Altında bıçak olan mindere oturursa oğlu olacağına, makas olana oturursa kızı olacağına inanılır (Kaynak-1)

Çocuğun cinsiyetini tahmin etmede bir başka yöntem de tespih sallamadır. Yaşlı bir kadın eline tesbih alır, karşısına gebe olan gelin oturur. Kocakarı tespihi sallardı. Tespihin durduğu yöne göre çocuğun cinsiyetini tahmin ederdi (Kaynak-2).

3.1.2. Doğum Sırasındaki İnanış ve Uygulamalar

Doğumun Gerçekleşme Yeri ve Şekli

Eskiden doğum genelde evlerde gerçekleşirdi. Her mahallenin bir ebesi vardı. Bu ebeler mahalle halkından yaşlı ve tecrübeli kadınlar olurdu. Doğumu yaptırmayı karşılığında bir miktar para veya hediye verilirdi. Doğum kolay olsun diye dualar edilir, gelinin gebelik döneminde tekelere gidilir ve adaklar adanırdı. Çocuk sağlıklı doğarsa da bir kurban kesilir ve dağıtılırdı (Kaynak-1).

Bolvadin'de doğum, aile içinde çok önemli bir olaydır. Bu olay eskiden daha çok önemsenirdi. Çocuğun doğumu yaklaşıncaya aile içinde herkes heyecanlı ve sevinçli olurdu. Aile ve yakın akrabalarından olanlar, doğacak olan çocuk için bir hediye düşünür, adak adardı. Özellikle çocuğun erkek olacağı tahmin ediliyorsa, kaynata ve kaynana tarafından kıymetli hediyeler hazırlanır, adak kurbanı adanırdı. Eskiden hastaneler bu kadar yaygın değildi. Bu yüzden doğumlar genelde evde olur, bir ebe kadın ya da mahalleden yaşlı ve tecrübeli bir kadın çağırılırdı. Çocuk sağ salim doğarsa adanan adaklar yerine getirilir, kurban kesilirdi. Çocuğun hem sağlıklı hem de erkek olması erkek tarafı ve gelin tarafı için bir övünç olurdu (Kaynak-6).

3.1.3. Doğum Sonrasındaki İnanış ve Uygulamalar

3.1.3.1. Çocuğun Göbeği

Doğumdan hemen sonra çocuğun göbeği kesilir. Çocukta kalan kısmına ip bağlanırdı. Göbek dört beş gün içinde o iple beraber düşerdi. Göbeğin ortalık yerde bırakılması makbul olmaz. Düşen göbek genelde okul, cami ya da eve gömülürdü. Çocuğun göbeği nereye gömülürse oraya yakın olacağına inanılır. Mesela çocuğun göbeği camiye gömülürse büyüyünce camiye yakın durur, okula gömülürse okula yakın durur, okuyup büyük adam olur. Eve gömülürse evcimen olur (Kaynak-1).

3.1.3.2. Lohusalık Dönemi, Al Basması ve Kırk Karışması

Doğum sonrasındaki ilk kırk gün, çocuğun ve lohusa kadının tehlikelere maruz kalabileceği, özellikle kötü ruhların musallat olabileceği zaman dili-

mi olarak telakki edilir. Bu süre boyunca çocuk ve lohusanın şerir güçlerin müdahalelerine maruz kalmaması için muhtelif tedbirlere başvurulur. Antropologların çokça üzerinde durdukları eşik aşaması/liminal dönem, lohusa ve çocuk için bu dönemdir. Eşiksellik süresinin doğum sonrasında lohusa ve çocuk için kırk günlük süreyi kapsadığı söylenebilir. Zira bu sürede, bireyler kimliğin ve statünün henüz belli olmadığı tam bir eşik evresinde kabul edirlirler.

Lohusa kadının ilk kırk gün yalnız kalmaması gerektiği, yalnız kaldığında metafizik birtakım varlıklarca musallat olunacağı, bebeğin çalınacağı, al basacağı gibi bazı inanışlar Anadolu'nun hemen her köşesinde mevcuttur. Buna benzer bazı inanışlar Bolvadin yöresinde de tespit edilmiştir.

Lohusa kadın, doğumdan sonra ilk kırk gün yalnız bırakılmaz. Doğum yaptıktan hemen sonra yatağının başına kırmızı bir eşarp ya da örtü bağlanır. Bebek sarılık olmasın diye beşiğinin üzeri sarı bir bezle ya da yazmayla örtülür. Gelin doğum yaptıktan sonra içindeki boşluğu gidermek ve bereleleri iyileştirmek için birtakım yiyecekler yapmak âdettendir. Bunlar içinde en meşhuru pelte (muhallebi) ve çorba yapmaktır. Pelte, ince öğütülmüş buğday nişastasından şekerli olarak yapılır. Çorba ise üzeri tereyağlı pirinç çorbasıdır. İştah açmak için bazen peltenin üzeri fıstık, ceviz, çikolata gibi şeylerle de süslenir. Ayrıca pelte ve çorba sütü de artırır (Kaynak-2).

Doğumdan itibaren kırk günü geçirmeyen kadınlara ve bebeklere “kırklı” denir. İki kırklı kadının yan yana gelmesi uygun değildir. Şayet yan yana gelirlerse ikisinin kırkı karışır, gelinlerde ve bebeklerde sekamet olur. Bir de insanla hayvanın kırkı da karışabilir. Kırkı çıkmamış bir kadınla yeni doğum yapmış kedi, köpek ya da koyun gibi hayvanların da kırkının karışacağına inanılır. Bu yüzden kırklı kadın ve bebek dışarı çıkarılmaz (Kaynak-3).

Lohusa kadın ve çocuğa musallat olan en önemli varlık, Al Karısı'dır. Türk Dünyasında Albastı, Al Kız, Alkarısı gibi isimlerle anılan bu kötü varlığın lohusa ve çocuğun ciğerini yiyip onları öldürdüğüne inanılmaktadır (Hallaç, 2022; Aça, 2005; 30-31; Örnek, 2000: 145-146). İbrahim Dilek Türk Mitoloji Sözlüğü isimli eserinde Al Karısı hakkında şu bilgileri verir:

“Al Karısı, Kara Albastı, Al Kızı ya da Al Ruhü adlarıyla da bilinen, Anadolu'da hakkında en çok efsanenin anlatılıp inanışların bulunduğu kötü bir ruhtur. İnsan-hayvan karışımı bir görünümde tanımlanan bu kötü ruh; uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, bazen zenci suratlı, memelerini masallardaki devler gibi geriye atabilen, tepesinde gözü olan, çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır. (...) Al Karısı'nın olumsuz özelliklerinin başında, lohusalara musallat olması gelir. O, değişik şekillere girerek gelip lohusanın ciğerini almak ister. Lohusa kadın; şişe, demir, soğan, iğne ve Kur'an-ı Kerim'le korunur. Bunun ya-

nında kız çocuklarına meraklıdır. Allah'ın adı anılınca kaybolduğuna veya kuru soğana yaklaşmayacağına; tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korktuğuna inanılır” (Dilek, 2021: 56-57).

Yeni doğum yapmış kadınlarda al basması ve kırk karışması çok korkulan iki önemli durumdur. Anadolu’da hemen her yerde aslında Anadolu öncesi Türk inanışlarında da olduğu gibi 40 formülistik sayısı önemlidir. Doğum sonrasında da kırk karışması, al basması ve kırk çıkarma Anadolu Türk halkının folklorunda önemli bir yer tutar.

Bolvadin’de kırkı çıkmayan kadınla ilgili bir başka inanış da al basmasıdır. Yeni doğum yapan kadın ve bebeği kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz. Yanında mutlaka ev ahalisinden birileri bulunur. Kırklı kadın yalnız bırakılırsa “al karısı”nın geleceğine inanılır. Al karısının ne olduğu bilinmez, ruhani bir varlıktır. Eğer gelin ve bebeği yalnız kalırsa al karısı geline ya da çocuğa musallat olabilir, çocuğu çalıp değiştirebilir. Al basmasını diye çocuğun beşiğine ve gelinin yatağının başına kırmızı bir bez veya çeki (yazma) bağlanır. Yastığının altına Kur’an-ı Kerim ve bıçak/makas gibi demir eşya konur (Kaynak-3).

3.1.3.3. Bebeğin Kırkının Çıkması ve Kırklama

“Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan pek yaygın bir işlem vardır ki, bunun adına “ kırklama” denir. Bu yaygın adın dışında, bu işleme “kırk dökme” , “kırk çıkarma” dendiği de olur. Kırklama işlemi için en yaygın süre kırk günlük süredir. Bu süre içerisinde 7., 20., 30., 37., 39. ve 41. günler de dikkati çekmektedir.” (Örnek, 2000: 146). Anadolu’da suyla ve susuz bir şekilde gerçekleştirilen iki türlü kırklama işlemi tespit edilmiştir (Örnek, 2000: 146).

Bolvadin yöresinde de bebek doğduktan sonra kırk gün beklenir. Kırkıncı günde kırk çıkarma/kırklama yapılır. Kırk çıkarmada bebeğin yıkanacağı ılık su bir leğene ya da kovaya konur. İçine taş, tuz, sirke gibi şeyler katılır. Bebeğin başından aşağıya kırk tas su dökülür. Sonunda da “kırk, elli, altmış, yetmiş, çıkmış gitmiş” şeklinde tekerleme söylenir. Kırklama böylece tamamlanır. Aynı işlem bebeğin annesine de yapılır. Sonrasında da kadına abdest aldırılır (Kaynak-3).

3.2. Çocuk

Doğum öncesi ve doğum sonrası, çocuk için oldukça önemli iki ayrı dönem teşkil eder. Doğumdan önce olduğu gibi çocuğun doğumundan sonra da birtakım inanışlar ve uygulamalar mevcuttur. Doğum öncesiyle ilgili olanlar yukarıda ilgili başlıklar altında açıklanmıştır. Doğum sonrasıyla ilgili olan konu başlıkları ise şu şekilde sıralanabilir:

3.2.1. Ad Koyma ve Adı Belirleyen Etkenler

Bolvadin’de çocuğun adının konulması oldukça önemlidir. Çocuğun anesinin gebe kalması uzun sürdü ve çocuk geç olduysa, bazı tekke ve türbelerin ziyaretinden sonra çocuğun haberi alındıysa o zaman çocuğun olmasına ziyaret edilen evliyanın vesile olduğuna inanılır. Bundan dolayı o evliyaya bir saygı göstergesi olarak çocuğa evliyanın adı verilir. Bu nedenle Bolvadin’de Abdülkadir, Abdülvahap ve Ceylan (Geylani’den bozularak) adları erkek çocuklarında oldukça yaygındır. Bunların dışında çocuk erkek olursa genelde dedesinin (babasının babası) adı, kız olursa da babaannesinin adı verilir. Bu, genel olarak Bolvadin’de bir çeşit ataya saygı göstermenin belirtisidir. Özellikle erkek çocuğa dedesinin adını vermeyenler ayıplanır (Kaynak-1).

Bolvadin’de çocuğa ad verme önemli bir iştir. Bugün insanlar bu konuda daha rahat davranıyor, gelin ya da damat çocuğu için kendileri yeni ve modern isimler belirleyebiliyor. Eskiden insanlarımız bu konuda daha kuralcı ve gelenekçiydi. Gelin geç ve zor gebe kaldıysa ve çocuğun haberi tekke ve türbelerin ziyaretinden sonra alındıysa ziyaret edilen evliyanın çocuğa vesile olduğu düşünülürdü. Bundan dolayı çocuğa, ziyaret edilen türbede yatan evliyanın adı verilirdi. Bu yüzden Bolvadin’de Abdülkadir, Abdülvahap ve Ceylan (Geylani’den bozularak) adları erkek çocuklarında oldukça yaygındır. Bunun yanında eskiden çocuklara dedesinin ve babaannesinin adını verme geleneği oldukça sağlamdı. Çocuğuna anasının ve babasının adını koymayanlar hor görülür, ayıplanırdı (Kaynak-7).

3.2.2. Göbek Adı ve Lâkaplar

Bolvadin’de lakaplar oldukça yaygındır. Hemen her sülalenin bir lakabı vardır: Kürdavlar, Vazırlar, Cafarlar, Gökçeler, Dertliler gibi. Eskiler her sülalenin lakabını bilir, birbirini lakabından tanırlar. Özellikle yaşlılar yeni gördüğü bir çocuğa “Kimin oğlusun?” diye sormak yerine “Kimlerdensin?” şeklinde sorar, öncelikle dedesini veya büyük dedesini tanırlar. Bunun yanında bir de sülalenin lakabından başka kişinin kendine verilen lakaplar vardır: Tıkırdak, Dobil, Düppülü, Kokulu gibi. Bu lakaplar bugün pek bilinmiyor, ancak yaşlılar yine birbirini lakabından tanırlar. Bolvadin’de bir de çocuğa göbek adı takma âdeti vardır. Genellikle adı Abdülkadir olana “Ceylan”, adı az bilinen ya da söylemesi zor olana “Hacı” gibi göbek adı verilir. Bazen de sevilen bir akrabanın ya da tanıdığın adı çocuklara göbek adı olarak verilir (Kaynak-4).

3.2.3. Çocuk Görme ve Nazar ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Anadolu Türklerinde doğum sonrasında lohusayı ve çocuğu kötü gözlerden ve birtakım kötü ruhlardan korumak maksadıyla birçok tedbire başvurulur. Özellikle nazara karşı tedbir alınması gerekir. Bunun için kimi zaman çocuk ve lohusa kadın için nazarlık, maşallah gibi takılar kullanılır (Boratav,

1973: 187). Balıkesir’de çitlembikten yapılmış nazar boncuğu takılır, mavi kumaşın içine çörek otu konularak çocuğun omzuna asılır (Aça, 2005: 82).

Bolvadin’de de buna benzer uygulama ve inanışlara rastlamak mümkündür. Bu inanışların önemli bir bölümü, nazardan, kırk basmasından ve kötü ruhlardan korunma amaçlıdır. Özellikle kırk gün en önemli zamandır. Çocuk ve lohusa için bu süre, tehlikelerin açık olduğu, kötü ruhların müdahalelerine maruz kalabileceği bir süredir. Dolayısıyla bu süre, kriz zamanıdır ve bazı tedbirlere başvurulur. Bu tedbirlerden ilki, çocuk ve lohusa için kırk günlük dışarı çıkmama ve yabancı sayılabilecek kişilere gösterilmeme yasağıdır. Buna göre Bolvadin’de çocuk doğduktan sonra ilk kırk gün içinde kimseye gösterilmez. Çocuğun nazara uğrayacağından korkulur. Ancak çocuğun amcası, dayısı, halası, babaannesi ve dedesi gibi birinci dereceden yakın akrabalar kırkı çıkmadan önce görebilir. Çocuk, özellikle keler/yeşil gözlü insanlardan saklanır. Bu kişilerin nazarının çabuk degeceğine ve şiddetli olduğuna inanılır. İlk üç dört ayıldan önce çocuk katiyen dışarı çıkarılmaz, ziyaretçi de kabul edilmez. Nazar değmesin diye çocuğun ve annesinin cebine çörek otu atılır, yeğinin içine cevşen dikilir. Bir de üzerlik yakma âdeti vardır. Dağlık yerlerde yetişen üzerlik otu diye bilinen bir ot toplanıp kurutulur. Sonra bebek ve lohusa olan evde, kepçe, kürek ya da leğen benzeri bir şeyin içinde yakılır. Üzerlik otu yanınca ağır kokulu ince bir duman çıkar. Bu ot yanarken evin içinde gezdirilir, duman her köşeye yayılır. Üzerlik yakmanın kem gözlerden, nazardan ve kötülükten koruduğuna inanılır (Kaynak-5).¹

3.2.4. Diş Çıkarma ve Diş Göllesi (Buğdayı)

Diş çıkarma, halk nezdinde çocuğun bebeklikten çocukluğa adım atması olarak kabul edilen, çocuk için önemli bir dönüm noktasıdır. Halk arasında önemli görülmesinden dolayı, çocuğun ilk dişini çıkarması sonrasında uygulanan birtakım ritüeller mevcuttur. “Bu tören – eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır.” (Örnek, 200: 162).

Diş çıkarmayla ilgili bu tören, Anadolu’nun muhtelif yörelerinde diş hediği, diş buğdayı, diş bulguru ve dişi aşı gibi isimlerle bilinir. Çorum’da uygulanan işlemler şu şekildedir: ““Çocuğun ilk dişi çıkınca, bulgur tepsisine konur. Bulgurun üstüne çerez, şeker yerleştirilir. Tepsinin içinde mumlar yana yana, çalgı çala çala tepsi misafirlerin önüne getirilir. Bulgurlar çocuğun başından atılır. Çocuğun eteğine düşen 7 tanesi ipe dizilip nazar değmesin diye çocuğun boynuna asılır” (Örnek, 2000: 163). Balıkesir ve çevresinde hemen aynı işlemler yapılır. Fakat bebeğin dişine ilk gören kişiye iç çamaşırı, ayakkabı gibi hediyeler verilmesi âdeti de bulunmaktadır (Aça, 2005: 51).

¹ Geleneksel tedavilerde kullanılan bitkilerden biri olan üzerlik otu, özellikle nazardan korunmak amacıyla kullanılır. Bu kullanımında ötürü Anadolu’da “nazar otu” olarak da bilinir (Kaplan, 2020).

Bolvadin yöresinde aynı uygulama ve işlemlere başvurulur. Bu tören dış göllesi olarak bilinir. Çocuğun dişinin çıkmasını ilk olarak görmek ve bu muştuyu (müjdeyi) ailedeki diğer kişilere vermek önemlidir. Çocuğun ilk dişinin çıktığını ilk gören kişi, çocuğun göyneğini (gömleğini) yahut fistanını (eteğini) yırtar. Bu şekilde sonra çıkacak olan dişlerin daha kolay, çocuğa eziyet etmeden çıkacağına inanılır. Göyneği ya da fistanı yırtan kişi, bunun yerine çocuğa yenisini almak durumundadır. Verilen müjdeden sonra ev halkı mutlu olur. Bu mutluluğu duyurmak ve konu komşuyla paylaşmak amacıyla dış göllesi (buğdayı) kaynatılır. Buna halk arasında “gölle kaynatmak” denir. Büyükçe bir kazan içerisine buğday/göce konur, içine az miktarda da nohut, bazen de fasulye karıştırılır. İyice piştikten sonra kaselere konup üzerine de üzüm, fıstık, fındık gibi şeyler serpilir. Bu kaseler konu komşuya dağıtılır (Kaynak-5).

Bazen de göllenin kalanı çocuğun başından aşağıya serpilir. Yere serilen bir yaygı üzerine oturan çocuğun başından aşağı, birkaç avuç soğumuş gölle dökülür. Bu sayede çocuğun dişlerinin dökülmeyeceğine ve uzun yıllar sağlam kalacağına inanılır (Kaynak-5).

3.2.5. Çocuğa Uygulanan Geleneksel Tedaviler

Bolvadin yöresinde, bebek veya çocukların hastalanması durumunda uygulanan birtakım geleneksel tedavi yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemler, geçmiş dönemlerde hastane ve hekimin olmadığı ya da zor ulaşıldığı dönemlerde sıkça başvurulan, alternatif tıp olarak tanımlanabilecek yöntemlerdir. Bolvadin yöresinde çocuklarda sık görülen hastalıkları ve geleneksel tedavi yöntemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

3.2.5.1. İt Dirseği

“İt dirseği” gözde çıkan arpacık vb. iltihaplanmanın Bolvadin yöresinde halk arasında yaygın bilinen adıdır. Yörede, gerçekte enfeksiyon kaynaklı olan ve ekseriyetle göz kapağında çıkan bu şişmelerin nazardan kaynaklandığına inanılır. Gözünde it dirseği çıkan çocuk, bir yaygı üzerine yatırılır ve yüzüne çeki/yazma (baş örtüsü) gibi bir örtü örtülür. Daha sonra it dirseği çıkan gözünün üzerine küçük bir ekmek parçası konur. Çocuğun yanına getirilen bir yavru köpeğin bu ekmeği çocuğun gözünden alması ve yemesi gerekir. Bu sayede nazarın çıkacağı ve it dirseğinin iyileşeceğine inanılır (Kaynak-1).

3.2.5.2. Siğil

Çoğunlukla ellerde çıkan ve yine enfeksiyon kaynaklı zührevî bir hastalık olan siğil ile ilgili de Bolvadin yöresinde bazı inanış ve uygulamalar mevcuttur.

Öncelikle siğilin kurbağa ya da kaplumbağa gibi bir hayvana dokunmakla bulaştığına inanılır. Siğilin yok olması için Bolvadin halkının hemen hep-

sinin bildiği ve uyguladığı yöntem, tekke çamurunu siğil üstüne sürmektir. Bolvadin’de Siğil Dede (Sarı Baltalı Osman Dede) Türbesi vardır. Elinde siğil çıkan çocuk ya da genç, Siğil Dede Türbesine götürülür. Buradan alınan az bir mikdar toprak, su ile karıştırılıp çamur edilir ve siğilin üstüne yapıştırılır. Bu çamur kuruyup düşünce siğil de onunla beraber düşerdi (Kaynak-2).

3.2.5.3. Mıkbaşı

Genellikle çocuklarda, bazen de genç ve orta yaşlılarda görülen bir diğer cilt hastalığı mıkbaşı’dır. Bu hastalık aslında nasır benzeri bir doku sertleşmesidir ve genellikle el ya da ayakta çıkar.

Bolvadin’de mıkbaşı olarak bilinen bu nasır benzeri hastalığın tedavisi için kaşık ya da mık (çivi) kullanılır. Kaşığın ucu ya da mığın başı hafif ateşte kızdırılır ve mıkbaşının üstüne bastırılır. Biraz acı verebilen bir yöntem olmakla birlikte mıkbaşını/nasırı yok ettiğine inanılır (Kaynak-2).

3.2.5.4. Öksürük ve Bronşit

Bolvadin’de yukarıda da ifade edildiği üzere, kışın soğuk ve karlı hava şartları yoğun olarak görülür. Bu durumdan dolayı kış mevsiminde çocukların sıklıkla bronşit, öksürük vb. rahatsızlıkları yaşadığı görülür. Özellikle bronşit ve öksürük için en çok uygulanan yöntem “çocuk toprağına yatırma”dır. Çocuk toprağı, Bolvadin ilçe merkezine 3-4 kilometre uzaklıkta olan Dipevler köyünden çıkarılır. Buna “höllük” de denir. Bu toprak kil ve çorak gibi beyaz olur ve yumuşaktır. Çocuk öksürük olduğunda bir miktar çocuk toprağı tepsi, tava gibi bir kaba konup ateşte ısıtılır. Daha sonra çocuğun beşiğine serilip üstüne fazla ince olmayan bir yaygı yayılır. Sonra çocuk bu beşiğe yatırılıp bir müddet bekler. Bu sayede çocuk ısınır ve terler, böylece hastalığı vücudundan atar (Kaynak-3).

3.2.5.5. Geyrek (Eğme Kemiği) Batması

Çocuklar birbiriyle oynarken ya da hoplayıp zıplarken ters bir hareket yaptığında geyreği (eğme kemiği) batır. Bu durum çocuğa çok acı verir ve çocuk hareket edemez. Hareket ettikçe eğme kemiği etine batır ve acıtır. Eskiden her mahallede bir çıkıkçı olurdu. Bu kişiler genellikle kırık çıkıktan çok iyi anlayan yaşlı kadınlardı. Geyreği batan çocuk çıkıkçıya götürülürdü. Çıkıkçı, batan geyreği geri çıkarmak, düzeltmek için şöyle bir yöntem uygular:

Çocuğun ailesinden bir kişi ellerini ve dizlerini yere koyup bekler. Çıkıkçı, geyreği batan çocuğu bu kişinin sırtına, çocuğun karnı havaya bakacak şekilde sırt üstü yatırır. Daha sonra alttaki kişi ve çıkıkçı, çocuğu bu pozisyonda sağa sola sallarlar. Çıkıkçı eliyle eğme kemiğini çeker. Eğme kemiği yerine oturunca çocuk yavaşça kaldırılır (Kaynak-4).

4. Sonuç ve Değerlendirme

Millî kimliği yaratan, yaşatan ve onun nesilden nesile aktarılmasını sağlayan en temel unsur kültürdür. İnsan topluluklarını bir araya getirerek kolektif bir yapı, bir millet hüviyeti kazandıran kültür; toplumun gelenekleri, görenekleri, âdetleri, inanışlarının bütünüdür. Milletler, varlıklarını ancak millî dil ve kültürün muhafazası ile devam ettirebilirler. Her toplum, bazen tarihî devirler içerisinde süzülerek atalarından kendilerine miras kalan bazen de iletişim kurdukları bazı toplumlar tarafından kendilerine aktarılan birtakım inanış ve dinî inançlara sahiptir. Âdetler, gelenek ve görenekler, şer'î kaynaklı olmayan, örfî kaynaklı kültürel unsurların temelini teşkil eder. İşte büyük oranda dinî bir kaynağa dayanmayıp atalar tarafından bugüne miras bırakılan bu unsurlar, dinî inancın tamamlayıcısı rolü üstlenen halk inanışlarıdır.

Tarihin en kadim milletlerinden biri olarak tanımlanabilecek Türk milleti de kısmen ata yurdundan göç esnasında yolda karşılaştığı toplumların inanç ve kültürlerinden, ikinci aşamada ise Anadolu coğrafyasının fethi sonrasında burada karşılaştığı toplumların dinî inanç ve halk inanışlarından etkilenmiştir. Böylece Türkistan coğrafyasından taşınan kültürel miras, göç yolunda ve Anadolu'da mevcut olan dinî inanç ve yerli kültürlerle sentezlenmiştir. Bu unsurların temeli Türkistan kaynaklı Şamanizm ve Gök Tanrı inancı gibi tarihî Türk inançlarından oluşur. İşte Türklerin öz malı olan bu inançların izlerini bugün Anadolu'da yaşayan Müslüman ve gayrimüslim Türk topluluklarının halk inanışlarında da görmek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı; insan hayatının en önemli dönüm noktalarını oluşturan ve kaynaklarda geçiş dönemleri olarak tanımlanan konu başlıklarından doğum ve çocuk konularını, Afyonkarahisar ilinin Bolvadin ilçesi örneğinde incelemektir. Çalışma kapsamında Bolvadin'de ikamet eden kaynak kişilerden sözlü mülakat yöntemiyle doğum ve çocuk konuları üzerine derleme yapılmıştır. Mülakat sırasında kaynak kişilerin aktardığı bilgiler, ses kaydedici bir cihaz vasıtasıyla kaydedilmiştir. İkinci aşamada, sözlü mülakat yoluyla derlenen bu malzeme yazıya geçirilerek alt başlıklar hâlinde tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bilgiler incelendiğinde, yörede doğum ve çocuk ile ilgili tespit edilebilen inanış ve uygulamaların tümüyle dinî kaynaklı olmadığı, hatta büyük oranda dinî kaynaklardan bağımsız olduğu görülmektedir. Bolvadin ilçesinde doğum ve çocuk ile ilgili inanışlar ve yapılan uygulamalarda, yukarıda bahsedilen İslamiyet öncesi Türk inançlarının izlerini görmek mümkündür. Örneğin nazar ve büyüye karşı kurşun dökmek, al basması ve buna karşı yapılan uygulamalar, bütünüyle Şamanizm inancına mahsus bazı ritüeller ile örtüşmektedir. Bu durum, eski Türk inanışlarının bugün Anadolu'da yaşayan Türk halkının geçiş dönemleriyle ilgili inanış ve uygulamalarında yaşadığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Aça, M. (2005). *Bahkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamaları*. İstanbul: Kum-saati Yayınları.
- Bayar, M. (2005). *Kadim Kent Bolvadin*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Bayar, M. (1996). *Anadolu'nun En Eski Şehirlerinden Bolvadin'in Tarihi* (Cilt I). Ankara: Doğu Matbaa.
- Boratav, P. N. (1973). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Dilek, İ. (2021). *Türk Mitoloji Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eriksen, T. H. (2019). *Küçük Yerler, Büyük Meseleler: Sosyal ve Kültürel Antropoloji*. Çev. A. E. Koca. Ankara: Atıf Yayınevi.
- Ergin, M. (2018). *Dede Korkut Kitabı I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoy, R. (2018). Toplumsal Geçiş Törenlerinin Tekno-Kültürel Bağlamı Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkbilgi* (36), 129-136.
- Gennep, A. (2022). *Geçiş Ritleri (Tabular-Batıl İnançlar-Büyüler-Ayinler ve Törenler)*. İstanbul: Nora Kitap.
- Hallaç, A. T. (2022). *Türk Dünyasında Alkarısı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan M (2020). Halk Hekimliğinde Holistik/Bütüncül Yaklaşım: Üzerlik Otu (Pegannum Harmala) Örneği. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 60(1), 415 - 430.
- Lavenda, R. H ve Schultz, E. A. (2019). *Kültürel Antropoloji: Temel Kavramlar*. Çev. D. İşler – O. Hayırlı. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Kavas, Y. (1984). *Dünden Bugüne Bolvadin*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- Örnek, S. V. (1979). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yeşil, Y. (2012). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaynak Kişi Bilgileri

Kaynak-1: Cafer E. 79 yaşında, ilkokul mezunu, Bolvadin'de ikâmet ediyor.

Kaynak-2: Ayşe Duda G. 50 yaşında, üniversite mezunu, Bolvadin'de ikâmet ediyor.

Kaynak-3: Şöhret E. 82 yaşında, okuryazar değil, Bolvadin'de ikâmet ediyor.

Kaynak-4: Abdullah T. 73 yaşında, ilkokul mezunu, Bolvadin'de ikamet ediyor.

Kaynak-5: Fadime Y. 74 yaşında, okur-yazar değil, Bolvadin'de ikâmet ediyor.

Kaynak-6: Mukaddes T. 70 yaşında, okur-yazar değil, Bolvadin'de ikâmet ediyor.

Kaynak-7: Sultan E. 85 yaşında, okur-yazar değil, Bolvadin'de ikâmet ediyor.

Kaynak-8: Sema E. 54 yaşında, ilkokul mezunu, Bolvadin'de ikamet ediyor.